

ספר המידות הקצר

וסימני ספר המידות

מתוך כת"י וורשה (אונ' 258/11) משנת ק"ץ (1430)

תעתיק מלא של כתב-היד שורה בשורה עם הערות

נוסח "ספר המדות" הקצר מכיל כ-12 דפים בכתב-היד:
(1)ב307 עד (1)ב319

נוסח "סימני ספר המידות" מכיל כ-3 דפים לאחריו בכתב-יד:
(1)ב319 עד (1)ב322

בהעתקה זו שמרתי על תבנית העמוד המקורית, וכמו כן שמרתי על חלוקת השורות המקורית בכל מקום. בנוסף שמרתי עד כמה שאפשר אף על ה"מראה" של העמוד לפי העיצוב המיוחד שמופיעים בו, כגון: אותיות גדולות וקטנות, סימני פיסוק וחלוקה לקטעים על ידי מרכאות ונקודות ורווחים. לעיצוב זה לא היה ניתן תמיד לקבוע שיטה מדויקת ועקבית לחלוטין, וגם לא היה צורך בכך, כי כל מטרת סימונו היתה להקל על השוואת התעתיק מול צילום כתב היד.

סימנים לשיבושים שציינתי או תקנתי:

- {...} = קטעים קרועים או מחוקים, בלתי ניתנים לקריאה כלל; אותיות או תיבות בודדות בלתי ניתנות לקריאה כלל.
- {אבגד} = האותיות קשות לפיענוח או בלתי ניתנות לקריאה, והשלמתי מדעתי עד כמה שאפשר לפי ההקשר ובמיוחד בהשוואה לגירסה המלאה.
- [] = תיקון ודאי מתוך ההקשר או על בסיס השוואה אל הגירסה המלאה.
- () = שיבוש ודאי של הסופר, או חזרה מיותרת כגון אותיות מילוי בסוף שורה (בדרך כלל מתחילת המילה הבאה ולעתים קרובות האות האחרונה של המילוי היא רק חלקית), או סימן מילוי (&) בסוף שורה (התו & דומה במעט לסימן המילוי של הסופר).
- (?) = לעתים רחוקות לאחר טקסט לא מובן בכתב היד.
- <> = תוספת המצוייה בשוליים, או בין השורות, הכנסתי אותה במקום המתאים.
- <()> = מחוק בטקסט או מסומן למחיקה.
- * = אות חסרה
- [*] = מילה חסרה
- --- = הארכת אות או אותיות למילוי (לרוב בסוף השורה), רק בקירוב. לא תמיד האות האחרונה היא הארוכה ולא תמיד בסוף השורה.
- ___ = רווחים בגוף הטקסט, רק בקירוב, שבדרך כלל באים לסמן פיסוק.
- _ . = הצגת סימן פיסוק רווח בכתב היד, רק בקירוב.
- ʹ = אותיות אל בשם אלוהות הנכתבים כתו אחד בכתב היד.
- {{עמ' }} = ציון מידי פעם לגירסה הארוכה והמלאה של ספר המידות לפי מספר העמודים במהדורת פלדהיים, תשמ"ח.

[בתיחלת ההקדמה, בקצה השמאלי של הדף באותיות זעירות רשום:]
ת{...}
{...}
אתחל
ספר
מדת

[307#ב(1) "סוף..." (=הקדמה)]

סוף דבר הכל נשמע את

_____ה'אלהים ירא ואת (מצ)

_____מצותיו שמור כי זה

כל האדם זה הפסוק אמר שלמה המלך--
5 והוא היה חכם מכל האדם והיה מלך--
על התחתונים ועל העליונים ואחר שראה
כל המעשים וניסה כל הדברים והודיע (י)
כמה חוכמות חתם כל דבריו ואמר סוף (&
של כל דבר הוא יראת השם וכן התחיל (&
10 משלי ראשית חכמה יראת השם וסיים
אשה יראת י"י היא תתהלל ואילו אדם (א'
אחר היה מזהיר אוקתנו¹ על יראת שמים
לא היו דבריו מקובל[ים כי] ה[יו] אומרים--
עבור [ש]אין לו עסק אחר והוא פנוי לכך
15 מזהיר לירא את ה' אלא שלמה עשיר--

[307#ב(2) המשך ההקדמה]

(עשיר) מכל כדכתי' ויתן שלמה [*]² את הכסף
בירושלים כאבנים לו נאה לומר הכל הבל (&
הבלים ואין לעסוק אלא ביראת ה['] ומשה
רבי' ע"ה אב כל החכמים והנביאים כת['] בתור[']
5 מה יי אהיך שואל מ*מך כי אם ליראה את
י"י אהיך-- וכן דוד אמר ראשית חכמה (יר)
יראת ה' מפני שאנו רואים את האדם--
שהוא³ מבחר הברואים אשר ברא ה' (&
בעולם התחתון ויש בו הנשמה החכמה
10 המתבוננת סוד עליונים ותחתונים מכל זה
ידענו שהוא עניין כל הכוונות מזה (הע)
העולם _____ וכל מה שנברא בעולם הזה הכל
הוא⁴ לצורכו ועל זה נתנה לאדם תורת (אמ)

¹בארוך "לעולם" אולי מסומן לתיקון.

²במקרא ובארוך: המלך.

³חסר בארוך.

⁴חסר בארוך.

אמת להורותו דרך הישרה כי האדם הוא
15 חביב מאד לפני ה' כי אנו [*]⁵ שהמלאכים (מש)

[308#א(1) המשך ההקדמה]

משתמשי⁶ בצורכי האדם הצדיק כמו שמצינ⁷
מאברהם אבינו וכן יצחק וכן יעקב__ אמר
המלאך הגואל אותי וכת' וישר אל מלאך ויוכל
ודניאל אהי שלח מלאכים⁸ ומצינו שבא מלאך לעזר
5 הצדיקים כדכת' ויהי בלילה ויצא מלאך ויך (במ)
במחנה אשור ורבים כעניינים האלה וכבר ידענ'
שיש אדם (שאיין) [שיש] לו יתרון על שאר בני אדם עד
שאדם אחד שוה מניין רב מבני אדם א"עפ"כ) (&
שהם <במ> בדמות אחד ויסוד אחד להן אלא (שנ)
10 שנפשו של זה המעולה עלתה אל מעלת (העלי)
העליונה__ לכן כל חי יתן אל לבו לעלות אל מעלות--
טובות"__ ובעת שכבר הגיע אל מעלה טוב'
לעולם יחמוד אל מעלה שהיא למעלה הימנה
עד שיגיע לתכלית הטובה_ ובזה יגיע לעולם--
15 הגמול שהוא עולם הבא__ וכבר נתאוה דוד (להגי)
להגיע אל טוב עולם הבא באומרו מה רב טוב* (ע')
אשר צפנת ליראיך-- ואומר ירויון מדשן ביתך--
וגו'[_]__ והמעלה הזאת לא יגיע אליה אלא הראוי (&
לה__ כמו שאמר מי יגור באהליך-- ומי ישכון בהר
20 קדשיך הולך תמים ופועל צדק ושאר העניין שנ']
שם__ וכיון שהזכרנו יתרון מעלות האדם ראוי לנו
לבאר חשיבותו וגנותו טובתו ורעתו ויש לנו לבא[_]
באיזה דרך ילך האדם ונשים לפניו מסילה סלולה--
למען אשר ילך בה המשכיל דרך ישר להגיע אל
25 חצר המלך-- ועיקר כוונת(ו)נו לבאר מדותיו של (הא')
האדם להודיע הטוב ש*כל מידה ומידה וגם הרע
שבכל מידה יש להודיע כדי שיתרחק האדם (מ&
ממנו מידות רבות יש באדם זו משונה מזו כגון
הגאווה והענוה הכעס והרצון האהבה והשנאה
30 וכאילו עוד רבות יש (ב)אדם שהוא בעל חימה כוע'
תמיד'__ יש אדם בעל רצון בלא כעס יש אכזרי (&
יש רחמני יש בעל תאוה ואילו המידות מטיין את [*]⁹
לרעות__ לכן דעתינו לבאר המידות הטוב והרע (&
שבכל מידה ומידה וללמד לאדם שיעשה מצוה--
35 גם במידה הרעה__ וזה דבר נאה לאדם יעשה

⁵ צריך להוסיף: רואים.

⁶ בארוך: משמשים.

⁷ בארוך ובתמ"ה: שידענו.

⁸ במקרא ובארוך: מלאכה.

⁹ צריך להוסיף: האדם.

דעת מסובין מורסין ומקמח סולת_ יש כמה בני
אדם <אדם> <אשר> תאותם לתפול' הדרך הטוב וחושבין (&
בכל יום להשיג מעלות העליונות ואינם משיגי' [*]¹⁰
כל ימיהם וזה הענין מחמ['] שני דברים האחד-
40 שאינו מכיר חסרונו והשיני אפ' מכיר אינו
טורח להשיג הטוב'_ מועטים יש בעולם (המ')
המכירים האמת יש שאין בו חכמה להכיר--
וכמו שאין הקטיע בשתי רגליו יכול לעלות על
הסולם כך לא יוכל לעלות במדריגות החכמה---
45 מי שאין בו תבונה_ יש שהוא חכם ונטבע-
בתאות העולם מנעוריו עד שישים כל חכמתו

[308#א(2) סוף הקדמה, "על הגאווה הן..." (=שער הגאווה)]

להשיג תאותו ולעשות רצון יצרו הרע (והו')
והורגל מנעוריו במעשים הרעים עד שהם
קבועים בנפשו ולזה קשה מאד להמלט (מ')
מפח יקוש רשת העוונות_ ויש אדם--¹¹
5 שיש בו חכמה להכיר וגם חפץ לילך בדרכים-
הטובים אך לא היה אצל החכמים לשמוע (מ')
מהם הטוב ומתוך כך הולך במחשכים והוא
דומה לאדם שיש לו מטמון בביתו ואינו יודע
המטמון ומוכר הבית לאחר_ "צריך אתה--
10 לדעת שהאדם ברוב מידותיו זו משונ' מזו וכל
מידה ומידה מטרפת את <דעת> האדם זו מושכתו--
לכאן וזו מושכתו לכאן"__ היצר מסית האדם_ .
*לבבו ליקח הרע שבכל מידה ומידה והוא דומה--
לאדם שהולך במדבר שפוגעים בו דובים ואריות
15 וזאבים ועוד הרבה מינים משחיתים וכולן מקיפ'
אותו_ וצריך זה לפתוח עיניו להלחם נגד (המש')
המשחיתים ואם יעלים עיניו רגע אחד יטרפו'
האלה כך האדם מידות הרעות המשחי[ת]ו(ט)ת
מקיפות את לבו כגון הגאווה והתאוה והשנאה
20 והקנאה ואם יעלם עיניו רגע אחד יקלקל (המי')
המידות הרעות ועל זה אמר דוד שויתי י"י נגדי
תמיד איני מתרשל אפי['] רגע אחד ולעולם יראת
ה' על פני בכל רגע__ וצריך אתה לדעת (שהא')
שהאדם בלא מלמד [*]¹² כבהמה אך לבו דומה---
25 ללוח שהוא מוכן לכתוב עליו אם זה הלוח ב*ד-
כסיל ישרט עליו שריטות והבלים עד שיתקלקל
הלוח_ אבל החכם כותב על הלוח חובותיו וסדר-
ענייניו ומגיע בזה לתועלת גדולה כך [לב האדם]

¹⁰צריך להוסיף: אותן.

¹¹חסר בארוך.

¹²לפי הארוך צריך להוסיף: נוהג.

השוטים יכתבו על לוח לבם חקקי [און] {הבל ואון}
30 מחשבת הבל וריק_והמשכלים יכתבו על לוח
לבם מכתב האהים שהוא יסוד התורה והמצות
וחכמת תיקון¹³ המידות עד אשר יזהירו (נפש')
נפשותם כזוהר הרקיע ועל זה אמר שלמה (כ')

כתבם על לוח<ס> לבך. **על הגאווה הן**

35 הוזהרנו בתורה כדכתי' השמר
לך פן תשכח את י"י אלהיך וגו' וכתלי ורום לבבך--
ושכחת את ה' אלהיך ואמרת בלבבך כוחי (ועו)
ועוצם ידי עשה לי את כל החייל הזה וכתיב--
וזכרת את ה' אלהיך כי הוא נותן לך כח לעשות-
40 חיל. צריך האדם ליזהר שלא יתגאה בגופו
ולא בשערו ולא בראשו ולא בגרונו ולא בריח אפו
ולא במאכלו ולא בידי וברגליו ולא במלבושיו
ולא בדבריו ולא בפסיעותיו בכל אלה ידקדק (ש')
שלא יתגאה. ויזהר מאד גם כשהוא נזהר--
45 שלא יתגאה ולא בדבריו יזהר מאד מאד שלא
יתגאה בלבו שנ' תועבת ה' כל גבה לב אפי' אם-

[308#ב(1) המשך שער הגאווה, "ועתה...", "דרך..."]

אין לו גבהות אלא בלב בלבד נקרא תועבת י"י (&)

ועתה תבין הרעות הנגררות אחר (הג)

הגאווה. האחת רדיפת הכבוד {{עמ' י}}

השנייה מחלוקת כמו קרח_השלישית שנא'
5 הרביעית קנאה_החמישית שכחת ה'_. כי
כל זמן שצריך האדם לקשוט עצמו ולהתפא'
אין לו פנאי לזכור אחריתו והמתקשט (עצמ)
עצמו קרוב לזימה_השישית הגאווה מביאה {{עמ' יא}}
לידי תאוה_שיתאוה למאכלים טובים ולבגדי'
10 נאים ולבנות פלטירין נאים ואולי אין יד הגאווה
משגת ויבא לידי גניבה וגזילה. שמה יאמר
האדם הואיל והגאווה היא מידה רעה כל כך-
אפרוש ממנה ביותר עד שלא יאכל בשר---
ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ילבש (מל&)
15 מלבוש נאה אלא מלבושים קרועים מלוכלכים
על זה נאמר אל תהא צדיק הרבה, ואל (תתח')
תתחכם יותר למה תשומם. דרך ישר---
לאדם שיהיה נקי בכל ענייניו כי הנקיות היא
תפארת של מעשים טובים ולובש מלבושים
20 בינוניים העשיר לפי עושרו והעני לפי עוניו_
ולא יהיו מתוקנים כבגדי גסי הרוח ולא יהיה

¹³חסר בארוך.

על בגדיו כתמים של שמן ושומן ולא שום-
טינופת_גם מאכלו יהיה נקי והכלים אשר--
הוא משתמש יהיו נקיים גם שולחנו יהיה-
25 נקי ומיטתו יהא נקייה_גם גופו יהיה נקי_ •
ויזהר לרחוץ פניו ידיו ורגליו ולפעמים כל גופו
__ כללו של דבר כל ענייניו יהיו נקיים וכל (המתו)
המתכוין בזה לשם שמים שכרו גדול מאד_”

דרד__ בעל[י] הגאווה לבזות כל האדם בפיהם

30 _____ ובלבם והם משבחים עצמן (ומחז')
ומחזיקים בליבם כל אדם קטן מהם_ • ומחזיקי'
טובה לעצמן_כשעושיין מצוה קטנה {...}
מחשבים אותה דבר גדול ומתוך שהם (מחש')
מחשבין שהם גדולים הם מתביישין לשאול--
35 דבר תורה משום אדם ויתביישו להודות על (ה&)
האמת ולא יחושו על כבוד שמים רק שידו-
להם העולם שהם טובים וחכמים בזה יש להם
דיי__ ואילו המתגאים תמיד הם שמחים---
במכשול חבריהן [ובמיעוט ידיעתם], גם הם-- {{עמ' יב סוף}}
40 מתכבדים בקלון חבריהן_ וכל אלו הן מידות-
רעות המתפאר בחכמתו ובמעשיו הטובים
הוא מפסיד שכרו כל שכן מי שמתפאר (בח)
בחכמה ובמעשים שאין בו שזו היא מידה--
רעה שאין דוגמתו_”__ ודע שאנחנו מחוייב' <”ותבין”>
45 שיהיו כל מעשינו לשם שמים בגלוי ובסתר--
וכל מצוה שיעשה האדם גם כל מעשה---

[308#ב(2) המשך שער הגאווה, "תחילת..."; סופי השורות אינם ברורים]

שיעשה יהיה כוונתו להגיע [*] רצון הבורא (ל)
לבד__ ולא יקנה רצון בני אדם אלא כדי להגיע
אל רצון האלים יתברך וית'__ ולא יחפוץ לקבל
(שכח) [שבח/שכר] על מעשיו הטובים או לקבל כבוד רק (לכ)
5 לכבוד האלים ויעשה כל מעשיו לשם האלים
המשקיף על הלב שנ' אני י"י חוקר לב וכתוב: (הנ)
נסתרות לי' אהינו לכן ידע הגא(ו)אם לא {יזהר}
בחכמה ובזריזות להנצל מן הגאווה אעפ שיש
בידו תורה ומעשים טובים עונשו מרובה מאד
10 כי היצר הרע יארב לאדם ומלמד לאדם טענות
ורמיות להביאו לידי גאווה__ כי היצר הוא צפון
בלב האדם ובכל שעה חושב להפילו ואינו (דו)
דומה לשאר אויבים כי כל אויב שיהיה- לך--
אם תנצח אותו ג' פעמ['] או ד['] יסתלק ממך {אבל}

15 היצר לא ירפך ולא יעזבך¹⁴ אם תנצחהו מאה פעמ['] אפי' הכי לא יניחך ועל זה אמרו אל תאמ[']ן בעצמך עד יום מותך כי כל ימך יארוב לך ואם ינצחך בקל שבקלות סוף שינצחך בחמ[']ור {עמ' יג סוף} שבחמורות . **תחילת** תחבולותיו (ש) {עמ' יד התחלה} של היצר הוא _____ מקשה לבו (ש) 21 של האדם ומגביהו וממתיק לו הגאווה ושאר מידות רעות ומשכח מלב האדם עונש של- גהינם ומעביר ממנו מוראו ופחדו של {השם} הגדול ומשכח מלבו יום המיתה ומביא (בטחו) 25 בטחון בלבו שיחיה ימים רבים ואמ[']ן לאדם אפי' אם תעשה עבירה פלוני עדיין ת[וכל] לתקן טרם תמות ורבים עניינים כאילו גורם היצר לאדם עד שלא יתכונן לאחריתו (ויש) וישים כל כוונתו על זה העולם הכלה וה{...} 30 ואם יש אדם שהוא כשר במעשי[ם] (ומת) ומתרחק מעבירות בכל יכולתו ל{...} צ{..} בו היצר הרע לבלבלו וכך יאמר לך היצר-- כבר הגעת למעלת חסידים וראוי לך (להת) להתרצות ולהשתדל כדי למצא בעיני (הע) 35 העולם חן ולהחניף להם ולגלות להם חכמת[ך] וצדקתך כדי שיאהבוך ויביא לך [ראיות] כל מי שרוח הבריאות נוח' הימנו רוח המקום נוח['] הימנו וכל זה שקר וכזב כי יש בני (א) אדם אשר העולם אוהבים אותם {והבורא} 40 שונאם אלא פי' שכל מי שרוח הבריאות {נוח} הימנו לא משום שהחניף להם אלא משום {מעשים הטובים שעושה אוהבים או{תו} [זה] סימן גדול שהמקום אוהב אותו . [אחר כך] {עמ' יד "אחר כך"} יסיתך לגלות חסידותיך כדי שישמש אחרי' 45 ויעשו כמודך כל זה בלבול היצר רק לח[ביריו] יכול לגלות כדי שיעשו וגם בזה אל יהנה---

_____ לבו _____

[309#א(1) המשך שער הגאווה, "אם...", "בעת...", "בעת..."; הרבה מלים מחוקות במיוחד בראשי השורות]

אם [יכ]בדוך בני אדם היצר יסיתך ויאמר--
 לך כמה אתה חשוב שהעולם מכבדין-
 אותך אם תעשה שום מצוה היצר יסיתך
 לעולם להתגאות וזה [חולין] גדול מן היצר---

¹⁴ כאן דוגמה לשינוי נוסח אמיתי, ולא שינוי שבא אך ורק לשם קיצור. אבל אי אפשר לדעת אם השינוי נובע מהמקור או שהוא קישוט לשינוי של המקצר. ואעיר פה ושם על שינויים דומים.

5 ש...} מייעין שלא ל{...} ביראת ה' כי יאמר
לאדם למה תשנה מעשיך משאר בני אדם--
והלא פלוני ופלוני עושים כך- ומה שיהיה להם
[יהיה] גם לך אם {..} [לו]מר היינו מגביה לב (ה')
[האדם] ללמוד [הרבה] ויאמר לאדם מה מועיל (ה)
10 [המעט] ובה [גורם] שיעשה [הכילות] [הכילות]---

משכח הכל"_____ **בעת** שאתה עומד (בתפי'
[בתפילה] הנה ה[יצר] יכניס במחשבותיך- (מחש)
מחשבות [אחרות] כדי לבלבל תפילתך--_____
פעמים שהיצר [מ]ייעץ לאדם לעשות מצוה
15 כדי להביאו לידי עבירה__ [כיצד] אם האדם קבל
עליו ללמוד בקביעות אז היצר מייעץ לעשות
מצוה כדי שי[בט]ל תלמודו ו[יהיה] הפסידו (מר')
מרובו[ו] [ה] משכרו__ כללו של דבר [כ]ל בעיני יצר--
הרע {כו}לם {..} ל{...} {א}ת [האדם] ממעשה הטוב
20 {...} {..} [מי] {...} {...} לש {...} ומ{...} לו {ו} {..}
ו[היצר] לו {...} {...} {...} ומייעץ לו [עצות]
{...} {...} {...} אדם לטובתו וכוונתו כדי (לה[פ']
ל[הפי]לו ול{...} {...} לב האדם ללמוד (ולעש')
ולעשות {מה} {...} [מה?]{...} {..} מה שיוכל לקבל (ומ')
25 ומע[ביר] לו {...} {...} ולבו לעשות {...} גדול
[וכשרואה] שלא יוכל לעשות הדבר כל כך כמו
ש[ספר] {...} {...} תאותו לעשות המעט

שיש [לו יכולת] לעשות_____ **בעת** אשר {עמ' טז 17}
[נע]שה מע[שה] הטוב תבחן בעצמך ממי (א')
30 {אתה} מקוה הגמול אם מן [*] הוא שלם ואם (מא)
[מאחרים אי]נו שלם_ גם תבחן אם זה המעשה
אשר תעשה לפני העולם אם הייתה עושהו
[ביחיד] בחדרי חדרים בזה הענין כאשר אתה-
עושה לפני רבים_ ואם יתברר לך זה אז (מע')
35 [מעש]ך שלם_ כל מה שסיפרנו מעניין זה--
יצר הרע אינו כי אם טיפה בים נגד (מ)מה--
ש[הו]א חייב להזהר ולשמור עצמו ממנו כי
בכל מעשה ובכל מידה [י]בא היצר לקלקל (הע')
העניין__ ואנחנו פתחנו פתח ליראת השם
40 להודיע להם עניין היצר כי יש כמה בני אדם-
[ה]הולכים בתומם ואינם נותני' לב על קלקול היצר
והמשכילים יסלקו יצר הרע מקרבם ויזהירו
נפשותם כזוהר הרקיע א'ע'פ' שהגב[רו]ת----
מידה רעה אך לעניין שבח והודאה מותר--
בתפילת חכמים מודה אני לפניך ששמת חלקי
מיושבי בית המדרש ולא נתת חלקי מיושבי

קרנות_ וכן אשרינו מה טוב חלקינו ועל זה-
נאמר ויגבה לבי בדרכי י"י_ ונ' בזאת יתהלל----
המתהלל השכל וידוע אותי_ ונ' התהללו בשם
קדשו כל זה העניין אוהב את השם ושמח--
5 בשם שקרביהו לעבודתו לא שיהא שמח--
בדרך גאות לעניין עולם זה_ אך לעולם יגבה
נפשו למעלה ויתרעם על נפשו תמיד במה-

שמקצר מעבודת הבורא_ "גם" הגאווה-
טובה נגד הרשעים להוכיחם_ ולהכלימם---
10 ואסור להכניע להם כמו מרדכי להמן_ ויצו על
הטוב ויזהר <מן(על)> הרע כפי יכולתו_ הגאווה מבי' {{עמ' טז 25}}
את האדם לידי שפלות שנ' גאות אדם תש[פילג]

בעת אשר יראה האדם אשר הגאווה (מתגב) {{עמ' יז 19}}

מתגברת בלבו צריך לחשוב דברים המבהילים
15 את לבו שבא מטיפה סרוחה וישוב לעפר ויתן
דין וחשבון לפני ה"ק ויחשוב כמה גאים (שנ')
שנתגאו ועברו מן העולם (ונת) ונשתכחו (כ')
כלא היו ומה הועילם גאותם_ גדר להתרחק {{עמ' יז 24}}
מן הגאווה ומשאר מידות רעות_ הרוצה (לע')
20 לעקור הגסות מלבו מכל וכל לא יוכל לעשות--
ז(ד)[ה] במחשבה לבד אלא מתחילה צריך להתרחק
מן הגבהות עד קצה האחרון_ כיצד אדם---
שהיה רגיל להתלבש בגדים נאים והיה רגיל (ב')
לדבר דברי גאווה אין לו תקנה [*] לעקור כל הגאווה
25 מלבו עד שינהג עצמו בביזיון ישב למטה
מן הכל ולא ילבש בגדים אלא בגדים גרועים
וירבה בשתיקה מאד מאד וכן ינהג עצמו--
ימים רבים ובזה העניין יעקור מ[לבון] {ל...ות}
ואחר כך ירגיל עצמו לדבר בענוה_ וכן מי (ש)
30 שהוא תחילה ינהג עצמו ימים רבים {---...}
העניין שלא ירגיש שום דבר ואפ' אם [הכוהו] <ו
וקללוהו לא יחוש וישתוק ויעשה כך זמן (מ')
מרובה שיעקר החימה מלבו ואז יחזור--
לדרך הבינוני ועל דרך זה יעשה בשאר מידו'
35 רעות מתחילה מתרחק מדיעה הרעה עד-
שלא יוכל להתרחק יותר וינהג בה זמן (מר')
מרובה ואז יחזור ויתפוש דרך הבינוניים אבל
לתפוש מתחילה דרך הבינוני אי אפשר זה-'
וכל אדם אשר דעתו נמשך- לעבודת הבורא
40 וליקח הטוב שבכל מידה ישים זה הדרך לפניו
ולפני חביריו ועל זה נאמר ושם דרך אראנו

שער הענוה _____ היא שורש העבוד' {{עמ' יט 3}}

ומעשה הענו הוא

45 מקובל לפני השם שנ' ולענוים יתן חן. ומי (ש') {{עמ' יט 14}} שיש לו חן בעיני חבירו הוא נותן לו שאילתו

[309#ב(1) השמך שער הענוה, "שורש הענוה...", "הראשון..."]

ובקשתו גם משה רבי' ע"ה נשתבח במידת--

ענוה שנ' והאיש משה עניו מאד__ומה--- {{עמ' יט 21}}

היא הענוה היא הכניע ושפלות הנפש וחושב

עצמו כאין להיות נבזה בעיניו וצנוע- ושפל

5 רוח ורך הלבב ורוח נשברה" _____

שורש הענוה _____ נגד הבורא שיחשו'

מעשיו בעודו (ש')

שליו ושקט ובריא ועשיר אשר הבורא הטיב

עמו טובה מחסדו ושהוא אינו ראוי לאותו- _____

10 הטובה__ וכן יחשוב שענו אפ' על המעט (ש')

שיש לו אינו ראוי לאותו מעט__ ויראה (בע')

בעולם שיש יותר עניים ממנו כי כל אדם---

ימצא לעולם נבזים ושפלים ומדוכים יותר-

ממנו__ ויחשוב גדול(ו)ת ה' ורוממו ותפארתו

15 __ויחשוב: מה אני הלא אני בריה שפלה מאד-

ואני עומד בעולם השפל והכלה ויחשוב כל מה

שאוכל לעשות מעשים טובים אינם כי אם---

כמו טיפה בים נגד מה שאני חייב לעשות---

ויעשה כל מעשיו לא לשם כבוד ולא להחניף-

20 ולא לשום הנאה אך יעשה הכל לשמו הגדול

ובכל יכולתו יתרחק מן הכבוד__ ואם מספרים--

עליו לעז יודה לבוראו על אשר נודע לעולם-

מעט מחרפתו ויתנהג בענוה במשא ובמתן__

(על) [אם] בני אדם בעניין הממון לעשות לפנים משור[']

25 הדין עם כל אדם__ ועיקר שיכניע לאותם (ש)

שהם תחתיו כגון לבני ביתו ולמשרתיו ולאותם

העניים שמתפרנסין והוא אינו צריך להם---

ואינו ירא מהם__ והכנע ליתומים ולאלמנות--

ולגרים וסובל טרחתם ומשאם ושומע חרפתו-

30 ואינו משיב מחמת גודל עונותיו זו היא (עי')

עיקר הענוה__ עוד יש ענוה כגון הכנע לפני

רבותיו ולפני הצדיקים וחושב בלבו אילו הן-

עבדי השם אשפיל עצמי לפניהם ואכבדם--

גם יחשוב אכניע לפני החכמים כדי שיקרבוני

35 וילמדוני ויכיוני ויורוני דרכי השם ויהיה--

ע(י)ניו לפני תלמידיו לפרש בנחת ובסבר פנים--
לגדול ולקטון כפי עניינו ויהיה ע(י)ניו לשאל--
מקטנים וללמוד מהם מה שאינו יודע-
_____ה"ענוה" נ"כרת" ב"אדם" ב"ששה" ד"ברים" _____

40 **הראשון** _____ בחוזק כעסו על מי שביזהו

_____ מאד ויש לו כח להנקם ומוחל
מחמת ענוה" _____ השיני כשיש לו הפסד גדול-
או שימותו בניו ואוהביו ושותק ומצדיק עליו
הדין" _____ השלישי אם ישמע שהעולם משבח'
45 אותו על חכמתו ועל מעשיו הטובים שלא (ישמ)
ישמח בלבו על השבח ההוא" _____ ואם ספרו עליו

[309#ב(2) המשך שער הענוה, "מי..." , "כתר החכמה..."]

מעשים רעים אם אמת הדבר לא יחפש (א)
אמתלאות לנקות עצמו אך יוסיף שפלות לפני
המקום ויודה על אשר גילה לו מעט מחרפתו-
כדי לייסרו" _____ ואם ספרו עליו שקר אל יכלים
5 המספר ולא יכעוס עמו. כללו של דבר יהיה (ש)
שזה לו השבח והגנאי. ואין נקרא עניו אלא
שומע חרפתו ושותק" _____ הרביעי אם (הטי)
מטיב לו בעושר ובבנים ונתן לו חכמה יתירה
יוסיף ענוה ושפלות לפני המקום וכבד בני אדם
10 וייטיב להם יותר מבתחילה ולא [*] על שום אדם--
מחמ' עושרו ולא יעשה הזיק בממונו לשום {אדם}
ולא ישים חכמתו על (ח)[ה]בלי עולם זה ולא יתחכם
לה(ריח)[זיק] לשום אדם" _____ החמישי כגון שהוא
עושה רע לאדם אחר במעשה או בדברים (וה)
15 והולך מעצמו ומפייסו א"ע"פ שהוא אינו (נה)
נהנה מאותו אדם ואינו צריך לו לשום דבר--
ואינו ירא ממנו אלא מחמ' ענוה הולך ומפייסו
השישי שיתנהג במענה רך ובקול נמוך ולא
יתעסק בנוי המלבושים כמו שנ' ועתה הורד-
20 עדיך מעליך_ראה מה נאמר בענוים דרך ענ(וי)[יו]
במשפט וילמד ענוים דרכו ונאמ' עקב ענוה-
יראת השם והשכינה שורה עליו שנ' אשכון
את דכא ושפל רוח ונ' [הקיצו ורננו שוכני עפר-
מי שנעשה שכן לעפר בחייו וכתל' רם השם-
25 ושפל יראה_מי שמשים לבו כבשר תפילתו
נשמעת דכתיב יבא כל בשר להשתחות ונ' [']_
זבחי אהים רוח נשברה. וכתל' לב נשבר ונ' [דכה]
אהים לא תבזה. _____ העניו שמח בחלקו הן [רב]
הן מעט מידת הענוה לדון כל האדם לכף זכות
30 ולהחזיק כל אדם יותר טוב ממנו הן זקן הן [נער]

הן עניי הן עשיר הן חכם הן טיפש כולם הם---
בעיניו טובים ממנו_ מומי העניו הם נשכחים
כי העולם רוצים לכבדו וגם עוזריו רבים_

מי שהוא נבזה בעיניו הוא גדול ונכבד (בע)
35 _____ בעיני העולם אך לא יהיה עניו לפני (הר)
הרשעים במילי דשמיא אלא יוכיחם יש (ענ)
ענוה רעה מאד כגון אילו ההולכים בענוה--
במלבושיהם כדי ל(מר)[רמ]אות העולם [*]¹⁵ לפני העולם
שהם חסידים ופרושים ובסתר עושים רעה
40 ומחניפים למי שאין להחניף_ וזאת הענוה
היא יותר רעה מן הגאוה_ "

כתר החכמה _____ היא הענוה איזהו
בן העולם הבא מי (ש)
שהוא עניו ושפל ורך_ עולם הבא נכר[נו] ביו'ד (&
45 שהיא האות הקטנה עבור שהעניים זוכים--
לבא שם_ אות ראשונה של השם של ד' אותיות<

[310א#1) סוף שער הענוה, שער הבושת]

היא יו'ד להודיע שהוא שוכן בענייים ומחדש<
להם תשועה כדכתי' יפאר ענוים בישועה-

שער הבושת _____ אמרו חכמים
הבושת הוא (הש)
5 השכל והשכל הוא הבושת וראוי אדם (להנ')
להנהיג עצמו במידת הבושת כי הבושת---
היא גדר גדול לפני כל העבירות כי רוב העולם
נמנעים מכמה עבירות מחמ' הבושת (ומ&
ומתוך שלא לשמה בא לשמה אך מעלה (הע')
10 העליונה במידת הבושת להתבייש לפני השם--
כעניין שנ' ואומרה אהי בושתי ונכלמתי להרי'
אהי פני אליך _____ וצריך אדם לדעת---
אע"פ שהבורא נעלם מעיני כל חי הוא נמצא--
בלבבות ונגלה במחשבות ושיג את מדריגת-
15 הבושת הבתבודדו לחשוב בגדולת השם (ובז')
ובזוכרו תמיד כי השם רואה מעשיו [ו]צופה
מחשבותיו ובזה צריך האדם להזהר כי השם
רואה מעשיו כשהוא עוזב העבירות שלא &
יעזבם מחמ['] הבושת אלא יחשוב שיעזבם---
20 לכבוד הא' ברוך הוא ולפניו יתבייש _____ אמרו
חכמים כל העושה דבר ומתבייש מוחלין בו_ "
ומוחלין לו על כל עונותיו_ ועוד אמרו בושת פנים

¹⁵ צריך להוסיף: ולהראות.

לגן עדן__ יזהר שלא יחשוב או יעשה דבר-
שיהיה בסתר אם היה מתבייש אם יהיה---
25 נודע בעולם__ לעולם לא ימנע שום מצוה
עבור בושת כגון מצוה שלא ינהגו העולם---
לעשותה ומשחקים את הנזהר בה ולא יתבייש
משום אדם בעשותה המצוה__ גם אם נהגו
אנשי העיר להסתכל בנשים ומ(ת)ביישן (ומ&)
30 ומתלוצצין במי שנמנע יסבול <(הבוכ)> הבושת-
ולא יסתכל בהם ולא יתבייש לשאל דבר תורה
שאינו יודע כי זה הבושת אינו טוב_ ועל זה
אמרו חכמים לא הביישן למד__ חסיד נקרא_
על שם הבושת כי תרגו' של חסידה חיוורתא
35 וכת' לא עתה פניו יחוורו ותרגו' של חרפה--
היא לנו הוי חיסודה וכל זה למה כי החסיד---
צריך לסבול בושת כדי לקיים התורה_.

וצריך להעביר הבושת מעל פניו במקום (המ')
40 המצוה ואז יקרא חסיד_ ובזה יגיע לנבואה-
כדכתי אז דיברת בחזון חסידיך_ ויגיע (בבו')
בבושתו ליראת השם למען <תהיה> <(ת)> <איראתו על פניכ'
ואיזו היא יראה הניכרת על הפנים הוי אומר--
>(היד)< היא הבושת__ ויזהר מאד שלא לבייש
45 שום אדם ואפי' במקום תוכ[ח] אמרה תורה-
לא תשא עליו חטא__ כללו של דבר לא (יע')

[310#א(2) סוף שער הבושת, שער העזות, שער האהבה]

[י]עשה שום אדם לחבירו [*] שיתבייש בו זולתי (לה')
להוכיחו אם לא קיבל בנחת ובסתר שאז צריך-
לביישו ולהכלימו להחזירו למוטב_ אמרו
חכמים המידה הזאת הי[א] מעללי הנפש היקר'ה>
5 והיא לעומת השלמת הגוף ומי שמתבייש (מ)
מעלתו מתגדל ואתה תתבונן ותבחין_ "

שער העזות__ היא מידה גרוע['] ברוב

פעולותיה ונקרא רשע

כדכתי' העז איש רשע וכת' כזונה מעיזה--

10 פניה ותאמר לו_ ואמר' חכמים עז פנים למהינם
וזאת היא רעה מאד אם מעיז פניו נגד מוכיח
או אם הוא מעיז פניו וכופר בפיקדון או במלוה
אבל זאת המידה היא טובה מאד בעזרת (ה&')
התורה להעיז פניו נגד הרשעים ולהקשות---
15 עורף לנגדם שלא להודות על שקריהם (ותוע')
ותועבותיהן__ וצריך להעז פניו בקיום המצות
א[ף] אם ישחקו בו_ וצריך להעז פניו לשאל מה-

שאינו יודע. וצריך להעז פניו נגד בני אדם-
להוכיחם וצריך להרחיק זאת המידה ברובי (&)
20 מקומות' _____

שער האהבה _____ כל האהבות [שי]אהב

האדם הכל יאהבם---
לשם שמים אהבת בנים תהיה על דרך זה--
להדריך בניו בדרכי הצדק וללמדם לעשות---
25 משפט וצדקה כדכתי' והודעתם לבניך (ושנ')
ושנתם לבניך ונ' באברהם כי ידעתיו למען (א')
אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו___ אבל לא
יאהב אותם עד שלא ייסור אותם ויניחם---
לילך בשרירות לבם ויאהב ממונו למען שלא
30 יצטרך לחמוד משל אחרים ולא יצטרך לגנוב
ולגזול ושלא יצטרך לקבל צדקה אך משלו
יפר(ש)[ע] אחרים וילבש אחרים העניים ויאכילם-
ויחזיק בממונו ירא(ה)[ת] השם וגם מחמ['] עושרו
יפנה עצמו מעסקי הבלי העולם הזה ויקבע
35 עיתים לתורה הואיל ויש ספק בידו ולא יבטח
ברוב חילו להתגאות אך יקנה בממונו הכלה-
חיי העולם הבא"____ "ויאהב אשתו עבור--
שהיא מצילתו מן החטא ומרחקתו מן הניאוף
ועל ידה מקיים פריה ורביה והיא מגדלת את
בניו והיא עובד' אותו ומתוך כך הוא פנוי (&)
לעסוק בתורה"___ ויאהב אביו ואמו עבור-
שגדלוהו וטורחו ולמדוהו דרכי השם ויקיים
בהם מצות כיבוד ויאהב קרוביו מפני שהם-
עוזרים לו לעבודת הבורא ב"ה אז הוא יעזו[ר]
להם ללמדם וזכותם עומד לו כעניין שמצינו
בלוט שניצל בזכות אברהם. ___ ויאהב ריעיו

[310#ב(1) המשך שער האהבה; נכתב בכתב גדול וריוח בין השורות]

וחביריו ושאר כל ישר' לקיים מה שנאמ'
ואהבת לריעך כמוך. וזהו כלל גדול (בת')
בתורה ויתנהג עם חביריו שיאהבוהו (כו')
כולם וזהו הדרך למצא חן בעיני כל אדם
5 שיטרח עבור כל אדם עני ועשיר ויהיה
משלו וותרן ולא יחוש על דבר מועט
נגד בני אדם ויהיו דבריו בנחת עם בני
אדם ויעביר על מידותיו ויעשה לעולם-
לפני['] משורת הדין ואל יבייש שום אדם
10 ולא ידבר רעה על בני אדם ולא יקבל לשון
הרע ולא יספר לשון הרע ולא <יגלה> סוד וידון (&)
כל אדם לכף זכות במקום שאפשר ויקבל

כל אדם בסבר פנים יפות_ ואהבת ימי חייו
 יאהב על דרך זה שיקנה בימיו הקצרים
 15 עולם שהוא <עולם> ארוך אבל לא יאהב (חיו')
 חיותו כדי שיהנה בימי חיי הבל[ך]_ וימאס
 בחיים שהם כנגד הבורא_ . ותמיד יהיה
 לבו נכון למסור עצמו על קידוש השם--
 בכל המצות קלות כבחמורות_ : _____
 20 עיקר אהבת חיותו יהיה שישתוקק (להג')
 להגיע לעבודת השם לאהבתו וליראתו--
 ולא יאהב כל חיותו עבור (עשן¹⁶) [עניין] אחר _____
 אהבת הכבוד היא רעה מאד ואם [א]דם
 מתרחק שלא ליהנות מאחרים ומתרחק
 25 מן הכבוד אז יהיו כל מעשיו טובים כי
 אילו השנים מקלקלים כל מעשה האדם
 _____ ולפעמים יש מצוה ברדיפת הכבוד
 אם עושין כדי שיהיו דבריו נשמעין__
 להוכיח בני אדם כי דברי הנבזה [מבוזים]

[310#ב(2) המשך שער האהבה; נכתב בכתב קטן אבל ברור]

ואהבת התענוגים כגון אכילה ושתיה הכל יכוין (ש)
 שיעשה כדי לחזק גופו לעסוק בתורה ובמצות ולא
 ולא יאכל דבר המתוקים ורעים לגוף אלא יאכל דבר הברי--
 אע"פ' שהוא מר ובכל תענוגיו יכוין כדי שתהא נפשו
 5 ישרה לדעת את השם כי אי אפשר שיבין בתורה (וה)
 והוא חולה או אחד מאבריו כואב_ ויזהר שלא ימלא
 כריסו עד שיהא גופו כבד עליו כמשאוי וכן בכל (התע)
 התענוגים כגון המנוח וה<י>שינה בכל יכוין להברות (גו')
 גופו כדי שיוכל להתחזק בעבודת השם כי מי שאינו
 10 ישן כל (כ) צורכו יתבלבל בדעתו ובגופו_ וכן במשא
 ומתן שלא יכוין [*] כדי שיתפרנס ויוכל לעבוד [הבורא]
 כללו של דבר בכל נדנוד אבריו בהילוכו בשבתו (ובק)
 ובקומו בכל יכוין לשם שמים ועל זה אמר שלמה-
 בכל דרכיך דעהו__ ויעזוב אדם כל האהבות וידבק
 15 באהבת הבורא ית['] כי אותה האהבה היא תכלית-
 התבונות וסוף כל המעלות_ והיא נדבת הנפשות
 מאנשי החסידים והנביאים והפרושים [סופם] אין
 למעלה ממנה_ . ומה היא האהבה היא תאות (הנ')
 הנפש ונטוטה אל הבורא להדבק באואו העליון__
 20 והנפש הזאת היא מקור הדעת והיא טהורה וזכה
 והבורא ב"ה קשרה בגוף אשר חשקו רב לנסותה
 אם היא תלך בדרכי השם ומפני שהאדם מלוכלך
 בגוף אין כח בנשמה לחשוב אחר בוראה כי (מעו)

¹⁶דוגמה אחת יפה לכך שבכתב היד מדובר על העתקת קיצור של ספר המידות, ולא על קיצור שנעשה תוך כדי העתקה.

מעורבת היא בתאות הגוף אחר אכילה ושתייה-
 25 [ועידוני] עולם זה עולם שהוא שוא ושקר לאסוף
 הון אין כח בנשמה לחשוב אחר הבורא כי היא (מ)
 מלובשת בהבלי שוא. _____ ואחרי שתרגיש הנפש
 שיש בה תועלת לעצמה בלי שיתוף הגוף היא
 תתאוה לבקש מנוחה ממדוה הגוף _____ וכשתרפ[']
 30 הנפש מתחלואי [*]¹⁷ אז יהיה לה אור בעצמה וכח (בנ)
 בנפשה _____ וכיצד היא האהבה שיאהב את השם-
 אהבה גדולה יתירה רבה מאד עד שתהא נפשו
 קשורה בשמחה ואותה השמחה מברחת מעל
 לבבו נעימות הגוף ותענוג העולם ואותה השמח[']
 35 עזה ומתגברת על לבבו וכל ההנאות שבעולם הם
 כאין כנגד תגבורת תוקף שמחה אהבת השם
 וכל חיבת שעשוע ילדיו כלא היו כנגד שעשוע
 לב האוהב את השם בלבבו ובכל {הרהוריו} לעשות
 רצון הבורא ולזכות הרבים ולעשות קידוש [*] (ולמ)
 40 ולמסור עצמו באהבת השם " _____ זהו יראת-
 השם שלא תעבור על מה שכתוב בתורה [והאהב]
 כגון פנחס שמסר עצמו בשביל הבורא ואברהם
 אמר הרימותי את ידי אם מחוט ועד שרוך (&
 נעל ואלישע שלא רצה ליקח מנעמן ומלבטל (ד)
 45 דברי תורה בשביל תענוגים ושעשוע ילדיו [וחיב]
 ראיית נשים ודיבור וגם לעזוב טיולים ומנעים
 זמירות כדי למלאות לבבו שמחה באהבת השם
 העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות, והולך-
 בנתיבות החכמה הראויה מיד יעשה כל (המצו)
 50 _____ המצות מאהבה _____

[311א(1) "והיאך..." שער השנאה; מלים רבות מטושטשות]

והיאך _____ יאהב את ה' יאהבהו אהבה-
 _____ גדולה לא מפני יראת (יראת-
 הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה
 האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה--
 5 לבא _____ ומעלה זו מעלה גדולה עד מאד "
 ואין כל חכם זוכה לה _____ והיא מעלת (מאב')
 מאב[ר] הם אבינו שקראו {ל...} אוהבי דבר--
 ידוע {....} שאין אהבת הק נקשרת בלבו
 של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי _____
 10 {..} {....} שבעולם {...} ממנה כמו שצוי
 ו[אמר] בכל לבבך ובכל נפשך ונמצא שוגה
 [בה] {....} כאילו הוא חולה מאהבה שאין
 דעתו פנ[וי]ה מאותה אהבה שהוא שוג'

¹⁷ צריך להוסיף: הגוף.

{בה} {...} {בין} בשבתו בין בקומו בין בשע'
 15 שה[ו]א [אוכל] [ושותה] [יותר] [מזה] תהיה---
 {אוהב} {...} {אוהבו] והוא ששלמה או'
 דרך משל כי חולת אהבה אני וכל שיר--
 השי[ר]י[ם] משל הוא לעניין זה ___ בשעה
 שית{ב...} {האדם] במעשיו וברואיו הנפלאי'
 20 [הגדולים] [ויראה] מהם חכמתו שאין ל(ך)ה---<
 ערך ולא {..} {מזה} הוא אוהב ומשמח (ומת)
 ומתפא[ר] ומתאוה תאוה גדולה לידע השם
 הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי ל{אהים}
 {...} וכשמחשב לדברים אילו מיד הוא נ[רת]ע
 25 {לאחוריו} {...} וי[פ]חד וידע שהוא בריא'
 [קטנה] [שפלה] עומד בדעת קלה מעוטה--
 לפני ת[מ]ים דיעות כמו שאמר דוד כי ארא
 שמיד מעשה אצבעותיך וסמיד ליה מה
 אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תזכרנו: ___
 30 ובזמן ש[א]דם [*] בדברים הגדולים ומ[כ]יר----
 ממלאכים וגלגלים ויראה חכמתו של הקב"ה
 בכל היצורים ובכל הברואים ויוסיף אהבה
 למ{על} ותמצא נפשו ויכמה בשרו לאהוב
 המקו' ויראה ויפחד משפלתו ודלותו (וק'ל)
 35 וקלותו כשיערוך עצמו לאחד מהגופות
 הקדושים הגדולים" _____

שער השנאה __ השונא חבירו (מ') <הערה מטושטשת בשוליים>

מפני שהיזיק

לו מביישו או הריע לו לא ישנאוהו (וי)
 וישתוק אלא צריך להודיע לו ולומר לו (ל)
 למה עשית לי כך וכך ואם חזר בו ותיקן
 לו מה שעיות ומבקש ממנו מחילה ימחל
 לו ___ דרך אנשים הכשרים להעביר על--
 מידותיהן ולמחול לאותן שציערו אותם--
 45 ולא ישנאו אלא הרשעים והפושעים--

[311#א(2) סוף שער האהבה, שער הרחמים, שער האכזריות, שער הדאגה]

כמו שאמר דוד תכלית שנאה ש[נא]תים
 לאויבים היו לי. _ ולא ישנא שנא(ת)[ה] של
 קנאה __ ולא ישנא חבירו או קרובו מפני (&'
 [*] גומל לו חסד או שלא יתן לו כפי רצונו אך-
 5 יקבל הכל מאהבה. _ ולא ישנא אומן בני
 אומנותו ולא ישנא מוכיחו ולא ישנא רודפי
 צדק [וא]מר אחד מ*חכמים הטוב שתוכל---
 לחשוב על שונאך שתשיבהו אל אהבתך-

אם תוכל וישנא כל מה שמרחקתו ויאהב <ת>

10 הבורא" _____ **שער הרחמים**

זאת המידה טובה מאד לרחם על עניים--
ולרחם על משרת[י] שלא להטריחם יותר---
מדאי וכן על בהמותיו ולהאכילם ולהשקותם<
כראוי . ולהקדים להם קודם שיאכל הוא"_____
15 וצריך לרחם על יתומים ואלמנות וצריך---
לדבר על לב העגומים והאבילים והעניים--
דברי תנחומי' {וד} ברים רבים כדי לנחמם (&מ)
מעצבם ומטורחם ומדאבונם _____ אך בדין
ובמשפט אין לרחם על העני גם על-----
20 הרשעים אין לרחם, ואין לרחם על בניו שלא
לייסרם להניחם ללכת בשרירות לבם וירחם
אדם על נשמתו להצדיק מעשיו להכניס'

לאור עליון _____ **שער האכזריות**

האכזריות היא מידה רעה לא יחון אביוני'
25 ראה מה נאמ['] באיוב אם לא בכיתי לקשה-
יום עגמה נפשי לאביון וזה רחוק מן (הא)
האכזרי {..} האכזרי נוקם ונוטר וגוזל וגונב
וטורף ולא יחון ומענה יתום ואלמנה ולא
ירחם . _____ אך נגד הרשעים יהיה אכזרי כמו
30 שאמר איוב ואשברה מתלעות עול (ומ')
ומשיניו אשליך . וצריך אכזריות בדין . _____
והרוצה לזכות בתורה צריך להיות אכזרי
על עצמו ועל בניו _____ הנקימה יוצאה-----
ממקור האכזריות ואם תרצה להנקם (מא')
35 מאויבך תוסיף מעלות טובות ובזה (יצט')
יצטער שונאך ויתאבל בשומעו שמעך-
הטוב אבל אם תעשה רעה ישמח (שונ')
שונאך על חרפתך _____ בעלי עבירות--
הם אכזריים לבניהם ולכל דורם כי בעון
40 אבות בנים מתים ואין אכזרי כממית---
בניו ומביאים פורענות על דורם ועל-----
בניהם [***]¹⁸ שכל הדור נהנה מזכותם כר' (&')
חנינא בן דוסא שכל הדור היה ניזון בז'

בזכותו" _____ **שער הדאגה**

45 המידה היא _____
רעה לגוף מאד הדואג על עולם זה-----

[311#ב(1) סוף שער הדאגה, שער השמחה, "שער היין..."]

¹⁸חסרות כאן מילים על הצדיקים.

להשיג תאווה היא דאגה רעה_ ויותר רעה
הדואג כשלא יוכל להשיג לעשות עבירת
גם הדאגה טובה לדאג על מיעוט השגתו
בתורה ובמצות והנביא אמ' מה יתאונן-
5 אדם חי גבר על חטאיו אשרי אדם-
מפחד תמיד שמא ישכח תלמודו ויחזור
תמיד ולעולם יראה שמא יגרום לו החטא
לאבדו מן העולם ולא יירא ולא ידאג משו'
דבר המונע[ו] מעבודת השם אלא בי"י ולא
10 יירא_ מת לו מת ידאג שמא עונו גרם--
יש צרה בעולם ידאג שמא עונותיו (גר)
גרמו_ יש לו עושר וכבוד יירא שמא (ה)
העושר והכבוד שכר מעשיו הם_ יש--
לו {...} {וקלון} יירא וידאג שמא מעט פרי--
15 חטאותיו הוא_ אם הוא חכם ידאג שמא
יעשה לפי חכמתו וכל שכן אם אין בו (&
שידאג יותר [וי] דאג ויצטער על כבוד--
הק' וכבוד התורה וכבוד ישר' שנתמעט--
ועל עניינים כאילו ידאג אז הוא קרוב לעשו'
20 תשובה להתקרב אל השם_ ולעולם ידאג
שמא אין עבודתו מקובלת לפני המקום
ושמא הוא מאותם שנ' עליהם מי ביקש-
זאת מידכם רמוס חצירי_ מעשה--
בחכם אחד שראה דם אחד דואג אמר
25 לו אם דאגתך על עולם זה ימעט השם
דאגתך ואם דאגתך על עולם הבא יוסיף--
השם דאגה על דאגתך_ "

שער השמחה

השמחה היא

טובה מאד--

30 לגוף ומאירה פניו של אדם אך אין טוב
להרבות שמחה בהבלי העולם ואין (לש')
לשמוח במכשול חבירך בנפול אויביך--
אל תשמח וכל שכן שלא ישמח אם רוא'
אשר חביריו טועין בדבר הלכה ובמילי
35 דשמיא בזה יש להתעצב_ ועבור--
אשר רגילות העולם לשמוח במכשול (חב')
חביריהם צריך להתרחק ולהתעורר לכן_
שלא ישמח_ "

שער היין

היא רעה מאד מי (ש')

40 שמרגיל עצמו ברוב

שתיית יין בבית המשתאות ועליהם--

אמר שלמה למי ולמי אבוי וגו' למאחרים
על היין. כללו של דבר יתרחק מאד (מש')
משתיית היין. אך שתיית היין טוב (מ)
45 מאד כשהשתי' (ת) < כדת על מנהג (המשכ')
המשכילים כמו שאמר שלמה תנו שכר
לאובד ויין למרי נפש " כל זמן שאדם-

[311#ב(2) המשך שער השמחה, "מידת השמחה...", שער הביטחון]

בצער לא יוכל ללמוד ולברר המשפט ולהתפל'
בכיון ועל זה הדרך ישתה כדי שיהא לו.
לב לעשות טובה ומצוה איזוהי עשיר--
השומח בחלקו ויקבל כל מאורעותיו כן
5 בשמחה__ ואמרו חכמים השומח ביסוריו
מביא ישועה לעולם. ויהיה שמח (לשמ)
לשמח מי ששרוי (ל)[ב] צער__ ויהיה שמח---
לעניין הלכה ללמוד בשמח['] וירגיל עצמו
לשמח חתן וכלה__ וצריך לשמוח בשבתו[']
10 וימים טובים. ויזכור בהם חסידי הא'
וניסיו אשר הפליא עם ישראל['] ובכל אלה--
לא ישמח בהבלים אך ישים השמחה על
אהבת השם להתגעגע בו__ וישמח ויגיל
באדון הכל אשר ציוה להתענג בימים--
15 ההם ויזכור בימים ההם עולם הבא אשר
הוא תכלית הנעימות וישמח כשרוא[ה]__
שלוות הרשעים ויחשוב אם למכעיסיו
כך לעושה רצונו על אחת כמה וכמה--
וצריך לזהר שלא ישמח בדבר (כו)[ש] הוא טוב
20 לו ויש בו תקלה לשאר בני אדם וירגיל (א)
את לבו להיות שמח בטובת אחרים וביות'
ישמח בראותו בני אדם המחזירים---
במצות לעשות רצון הבורא. _____

מידת השמחה__ היא בנפשו[']

25 _____ הצדיקים--
שהם בנועם שלם בעבודתם ובשמחה
גדולה בפרישותם כמו שנ' שמחו בי['] י (וג')
וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב__ לכן ישי'
אדם כל שמחתו על התורה [וכן אמר דוד]
30 ששתי על אמרתך כמוציא שלל רב__ וכל
העושה המצוה בשמחה יש לו שכר---
אלף ידות למי שהמצות עליו למשא (וא)
ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה
וכל הנביאים לא היו מתנבאים בכל עת---
35 שירצו אלא מתכוונין דעתן ויושבים שמחי[']

וטובי(ס)> לב שאין הנבואה שורה לא מתוך-
עצלות ועצבות אלא מתוך שמחה__ לפיכך-
בני הנביאים מביאין לפניהם נבל תוף (וח')
וחליל וכינור ומבקשים הנבואה כדכתיב .
40 והיה במנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים

שער הבטחון__ הבטחון זה

והאמונה (שו)

ותפין האמונה היא כמו האילן והביטחון[']
היא הפירי כמו שאי אפשר שיהיה (פ')
45 פרי בלא אילן כ(י)[ן] אי אפשר לבטחון בלא
אמונה"__ שורש הבטחון הוא שיסמו'
על חסדי הא' שעשה לו הטוב והנכון
בכל ענייניו מקטן ועד גדול והוא בוחר

[312#א(1) המשך שער הבטחון]

לו הטוב והנכון בכל ענייניו יותר ממה שהו'
בוחר לעצמו וצריך הבוטח להכניס בלבו ז'¹⁹
דברים קודם שיהיה בטח*נו שלם"__ א'
שידע שהק' חומל ומרחם עליו בדבר שהו'
5 בוטח בו וככל< הטובות המגיעות לאדם כולם
מן השם__ ב'__ שידע שהק' אינו מעלי'
עיניו ואינו מתעצל לעשות חפץ יריאין__
השלמים . ג'__ צריך הבוטח לדעת שהא'
חזק ואי(נו)[ן] שום דבר יכול למונעו מלעשו'
10 בקשת בוטח בו ד'__ צריך הבוטח (לד')
לדעת שהא' ית' יודע מה טוב לבוטח---
בו ה'__ שידע שהא' הוא יחיד בהנהגתו--
והוא הנהיגו ושמר אותו בעודו בבטן (א)
אמו עד היום הזה ועד יום מותו הוא (&)
15 לבדו מנהיגו ואין אדם יכול לברוח (מהנה')
מהנהגתו ו'__ ידע הבוטח שהוא מסור
ביד השם ולא יוכל אדם להזיקו ולא להטיב-
אליו בלא רשות הא' ית' ז'__ צריך הבוטח
לדעת שהאל הוא בתכלית הנדיבות והחסד
20 למי שראוי ולמי שאינו ראוי והחסד קיים
ואינו פוסק לעולמי עולמים ח'__ צריך
הבוטח לדעת שהא' רואה לבו אם בטחונו [*]
ולא יוכל איש להעלים דעתו מן השם ית'
והנה כל הדברים שבוטחים על הבורא- (&)
25 הם שמונה . א'__ בעניין הגוף שישליך-
נפשו וימסור עצמו על רחמי השם (הגדו')
הגדולים ויבטח אליו שיעמיד גופו ברי .

¹⁹ברשימה יש ח' דברים (!).

ואם ירפאהו רופא לא יניח העניין אלא על
השם__לבד_ שהוא הרופא ומאתו הכל__
30 וכל התועלת שיהיה לו בגופו הכל מאת ה'
אך לא יתכן שישתכן בעצמו ויאמר אני (בו')
בוטח בשם שיצילני "ב'__ שיבטח בשם
שיזמין פרנסתו ולא ירדוף אחר מותרות--
אך די סיפוקו_ ומתוך שאינו רודף אחר-
35 עושר ואחר תענוגים יהיה <פנים> פנוי
לפנות לבו לא 0הים_ ג'__ אם הבוטח נוכרי
בלא קרובים יחשוב כל מי שיש לו קרובי'
לאחר זמן צריך להפרד מהם_ ויקח לו (&
האחים לחבר_ ויחשוב זה לטובה שאין לו
40 טרדא עם הקרובים ויהיה לבו יותר פנוי
ומיוחד לאהים"__ ואם הבוטח בעל אשה
ובנים <יבטחו> בהשם שיתן לו יכולת לשלם להם---
מה שחייב להם ויבטח בהשם שיהיה---
לבו שלם עמהם להורות להם דרכים הטובי'
45 בענייני התורה_ ד'__ בעניין ייחוד הלב
יבטח ויתחנן לשם שיטהר את לבו (וי')
ויקדשהו ויגיעהו לעבודתו העליונה"
ה'__ בעניין <הא> האיברים כגון הצדקה (וה')
והלימוד ובכל המצות' יטרח בכל כוחו (ל')

[312א(2) המשך שער הבטחון]

לעשותם ויבטח וישים לבו לאדון הכל שיזמין
לו המצות לקיימם ולא כדי לקנות שם עליהם--
או לקבל פרס" ו'__ שיבטח בחסדי האל לא יבטח
בשביל מעשיו הטובים אך יסמוך על חסדי
5 השם וגודל טובו ועל רחמיו הגדולים_ ז'__
שיבטח על השם שיביא ישועה לישראל
בימיו ויבנה בית המקדש ולא תהא כוונת---
בטחונו כדי להנות בשלוחה הגדולה אשר תהי'
בימים ההמה אך תהיה כוונתו שיגיע בימי'
10 ההם כי אז יסיר השם את לב האבן_ וכולם--
קטנים וגדולים ידעו את השם ולא יהיה להם
מונע לא רעב ולא דבר ולא מלחמה ולא טרדות
אך יהיו פנויים וכולם ישיגו השגה גדולה--
בידיעת השם כדכתי' כי תמלא הארץ לדעת<
15 את כבוד י"י כמים יכסו על ים_ ח'__ יבטח על
הצור שיגיעהו לעולם הבא אשר שם נעימות-
לאין קץ ואין חקר_ ואין הפה יכול לספר---
את יופי עולם ההוא ואין (העיין) [העיניים] יכולין לראות-
זיו הדר הצדיקים_ ויבטח בשם שישים לפניו

20 דרכי הישרים שיגיעו לעולם נאה העליון
ואין לבטוח לבא שם בלא מעשי' טובים אך
אחרי שעוסק בכל יכולתו לעלות על (המדרי')
המדריגות הראויות לזה העניין והוא (שיוצ')
שיוציא אהבת עולם הזה מלבו ויכניס תחת-
25 אותה האהבה אהבת הבורא בר' הוא ___
וימסור עצמו על קדושת השם וישתעשע-
בו ויבטח על השם שיתחסד עמו כאשר--
התחסד על כל הנביאים והחסידיים ___ מי
שבוטח בשם בלב שלם יביא אותו הביטחון
30 שלא יפחד מדבר . ולא יעבוד לאדם זולתו--
להתרצות אליו ולא יקוה לאיש ולא יסכים---
עמהם בדבר שהוא [*] (בורא עבודת) [עבודת הבורא] ולא יפחיד-
עניינהם ולא יירא ממחלקותם . ואם יוכיח--
אותם לא יזהר בכבודם ולא יכלימם ולא <" מהם
35 יעזור לי וגו' . ולא יוכל אדם לבטוח בלא אמנה
ואין גדול בעולם יותר מן האמנה כי מי (ש'
שמאמין בשם בלב שלם שיפרע ממנו כל
העבירות שעשה כל ימיו ויביאוהו לדין על
40 כל דבריו גדולים וקטנים ואפ' שיחה קטנה
שבין אדם לאשתו הכל יביאהו למשפט"
ואין שכחה לפניו ודנין אותו בדינים קשים--
בגיהנם מי שמאמין בזה בלב שלם בוודאי
יהיה נזהר מעבירות גם מי שמאמין בלב (&
45 שכר המצות (ונמלוד) [ונלמוד] שכר המצות מנבוכד
נצר שפ(ש)[ס]ע ג' פסיעות לכבוד הא ועל כן זכה
לכל הגדולה" ושכרו של עשו עבור (ש)
סקיים מצות כיבוד ודאי מי שמאמין כל
זה יקיים המצות בשמח' רבה" ___ ויסבול כל
דיני השם בשמחה ויתרצה בכל משפטיו
כמו שאמר אחד מהבוטחין מעולם לא (בא)
באתי בעניין והתאויתי לזולתו ולא יתאוה

[312#ב(1) סוף שער הבטחון, "הבוטח...", שער החרטה]

אדם עניין אחר ממה שיש לו ___ אם יש לאדם <
מלאכה שמתפרנס בה לא יבטח במלאכתו'
כלל ___ או אם אדם מתפרנס מאדם אחר לא (&
יבטח עליו כלל ___ >(אם)אך< ישים לבו בבטחון השם
5 שהו(ה)[א] הממציא לו כל ענייניו . וכל העושה-
לו טובה הכל מאת השם ___ הבוטח בא רוצה
ברצון כל ענייניו ומשבח על הטוב ועל---
הרע כמו שנ' חסד ומשפט אשירה' . ___

ואמר[ו] חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך < 10 על הטובה__ ואשר איננו בוטח בא מתפלל²⁰ _____ כדכתי['] כי (ח)[ה]ליל רשע על תאות נפשו ומתקצף על הרעה כדכתי['] והיה כי ירעב-- והתקצף__ הבוטח נפשו במנוח שאינו מצר על שום עניין מענייניו כי הוא יודע (ש') 15 שהבורא מנהיג לטובתו בעולמו ובאחריתו כמו שאמר דוד אלהים דומיה נפשי כי_ ממנו תקותי²¹ .__ הבוטח לא יתעסק בשום דבר שאין בו רצון הבורא .__ אך כל מעשיו_ הם כדי למצא בהם רצון השם__ "הבוטח בשם 20 כשיהיה לו מותר על מזונו יוציאנו בדבר מצו' ומי שאינו בוטח רואה כל העולם וכל אשר-- בהן אין דיי פרנסתו וצורכו והוא חס על (ממ) ממנו מלהשלים חובת הבורא וחובת בני (א') אדם ולבסוף יניח הכל לאחרים"

25 ה**בוטח** בשם דעת בני אדם נוח

_____ הימנו מפני שהם יודעי' שהוא לא יזיק להם ולא חוכמד את שלהם גם הוא אינו ירא מהם מפני שהוא מאמין (שת') שתועלתו ונזקו אינו ביד אדם על כן איננו (מפ') 30 מפחד בהם²² .__ ומי שאינו בוטח הוא חושב כל טובה שהגיע-- לחבירו כאילו נגזלה ממנו .__ וכל פגע רע שיבא לו בבניו או בממונו יחשוב- שהוא מאתם וזה מביא אותו למאס בהם (ולש') ולשנוא אותם .__ הבוטח אינו חושש יותר--- 35 מטרף יומו (יומו) וכשיש לו מזון יומו אז טורח במלאכת השם .__ ולא ידאג ליום מחר כי שמא מחר בא ואינינו .__ אך דאגתו ואבלו על מה (ש') שהוא ממעט מחובת הבורא ומשתדל לפרוע מה שיוכל לפרוע' אבל מי שאינו בוטח עוסק 40 תמיד להרבות הון כאילו לא ימות וכשמוכיחין אותו שילמוד__ ויעשה הטוב אז ישיב כשיהי' לי דיי סיפוקו__ והוא דומה לסוחר שמוכר חפץ למי שאינו מאמין לו ולא יתן לו החפץ אם לא שיתן לו המעות תחילה כך זה אינו מאמין (ב') 45 בש"ם לעסוק בתורה אם לא שיתן לו כל צרכיו²³ ויות[ר] הרחמן הוא ישמרנו [ו]ישימנו מאנשי'_

²⁰צ"ל מתהלל, וייתכן שיש סימן מחיקה או תיקון באות פ"א.

²¹שילוב של תהלים ס"ב,ב (תחילת הפסוק) ותהלים ס"ב,ו (סוף הפסוק). נראה שהמעתיק נגרר אחרי הדמיון הרב בין שני הפסוקים, ובמקור הובא רק אחד מהם כלשונו. ההקשר מתאים הן ל"ישועתי" והן ל"תקותי", אבל יותר נראה מתחילת הציטוט שהכוונה לפסוק הראשון דווקא, ואילו המעתיק נמשך אחרי זכרונו והעתיק את סופו של הפסוק השני. בכל מקרה צריך יש להוסיף את התיבה "אך" בתחילת הפסוק.

²²אולי צ"ל מהם.

²³אולי צ"ל צרכיו.

עבודתו הבוטחים בו בלב שלם בגלוי ובסתר"

שער החרטה__ העושה טובה

ומתחרט זה רע

50 מאד אם ה[טיב] לאדם אחר ואחר כך פשע
בו אין להתחרט על הטובה גם היא רעה---

[312#ב(2) סוף שער החרטה, שער הכעס]

כשהוא נודר לאדם דבר ומתחרט או נודר--
ללמוד או ליתן צדקה ומתחרט__ אך זאת (המ)
המידה מעיקרי התשובה כי אין התשוב'
מועלת בדא חרטה__ אם פשעת בחבירך--
5 התחרט מיד ותפייסהו__ החרטה היא דרך
מעשים טובים אם הלך בטל מדברי תור'
יתחרט על הביטול ויתן לבו לעסוק בכל (יכו)
יכולתו אם לא הורגל להתפלל *כוונה יתחרט (וי')
ויחשוב איך (ו)עמדתי לפני מלך הגדול בלא {לב}
10 אם הוא רגיל בדברים בטלים יתחרט מאד---
ויחשוב מה עשיתי אשר באותם השעו[']
שיהיה לי לקנות חיי העולם הבא עס[ק]תי
בהבלים__ אם הגיע לימים יתחרט שעברו (ימ)
ימיו בלתי עבודת השם__ כלל גדול תקח ביד[ך]
15 תחשוב בלבך על כל דבר שעשית ועל כל (מצ')
מצוה שלא נזהרת לעשות(ם)[ה] כתיקנה ועל
כל דברי חכמים שלא נזהרת בהם ותתחרט[ט]
על כל אחד ואחד בפני עצמו"__ ותחשוב
בלב ותתקוטט על (על) עצמך איך לא רדפת[י]
20 לעשות (בוראי) רצון [בוראי] ואיך דברי חכמי' {עזבתי}
ומוסריהם הטובי' וכעניין זה החרטה (ה)
היא תיקון לכל המידות_.

שער הכעס__ כאשר הגרב

חולי הגוף כך--

25 הכעס מחולי הנפש_ הכועס כל מיני (ג')
גיהנם שולטים בו ואין השכינה שורה-
עליו ושוכח תלמודו ובא לידי טעות <.....>
ועונותיו מרובים מזכיותיו__ ואין הק"פדו">
מלמד_ התלמיד שרבו כועס עליו ושות[ק]
30 יזכה (לחביריו) [להבחין] בין דיני ממונות לדיני נפש'
הכעס מביא לידי מחלוקת ואין חן לכעסן__
הכעסן מטיל אימה יתירה בביתו ומתוך
כך יביא לידי תקלה_ הכעסן אינו מעביר
על מידותיו_ הכעס מונע מלבו של--
35 אדם כל טובות לא יוכל לרחם על העניים_.

בעת הכעס אין אדם רשאי להוכיח----
הכעסן לא יודה על האמת. המקרע (בג)
בגדיו והמשבר כלים והמפזר בחמתו"
יהא בעיניך כעובד ע"ז שכך אומנותו
40 של יצר הרע היום אומר לו לך עבוד ע"ז
ועובר" אמרו חכמי' ארבע מידות (בד)
בדעות נוח לכעוס ונוח לרצות יצא (הפ)
הפסידו קשה לכעוס וקשה לרצות יצא
שכרו בהפסדו. נוח לכעוס וקשה לרצות
45 רשע קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד'
ואף אנו נאמר מי שהוא קשה לכעוס--
על הרשעים ונוח לרצות להם אין מיד'
קשה כזאת אך יהא נוח לכעוס עליהן
וקשה לרצות ולהיפך לצדיקים. וצריך
50 אדם להנהיג עצמו במידת הכעס להטיל-
אימה על בני ביתו קצת ועל אותם (השומ)

[313#א(1) סוף שער הכעס, "השתיקה...", שער הרצון, שער הקנאה]

השומעין למוסריו' וא'ע'פ' שכועס לשם יכעוס
במידה יראה עצמו כאילו הוא כועס' אבל אין
בלבו כעס בכל דרכיו של אדם יראה היאך (יע--')
יעשה מצוה בין בכעסו בין בשחקו. כשאדם
5 שרוי בתענית או בשום צרה אז הכעס מצוי--
בלבו לכן יתן אל לבו כאילו {סי}מנים שלא לכעוס

השתיקה

מבטלת הכעס וגם כשהו'
מדבר בנחת בקול נמוך---
מבטל הכעס. לכן יזהר שלא ירעים קולו (בש')
10 בשעת כעסו גם יזהר הכועס שלא יירא בפני
אותו אדם שכועס עליו כשיבאו אורחים---
ועניינים בביתו של אדם יזהר מאד מן הכעס-
כי הם סבורי' [כי הוא כועס עליהם ואינם----
רשאים לאכול.]

15 שער הרצון

זאת המידה אינה---
נמצאת אלא בנפש-
נדיבה ויקרה ומי שיש בו מידת הרצון הוא
מתרצה בכל ענייניו כפי מה שיגזור לו הבורא.
ולא ירהר אחריו ובעל המידה הזאת אינו <ה> (מצ)
20 מצפה אל הגדולה אך [*]²⁴ ודעתו לסבול ולא יתרעם
על ענייניו ולא יתקצף על הש"ם לאמר למה---
עשה לי כך ומן המידה הזאת שיהא שמח (ב')
בחלקו וכשאדם הצדיק רוצה בבני (ביתו) אדם---

²⁴ בארוך: רצונו ודעתו.

והם רוצים בו __ גם המקום רוצהו וגם שונאיו (מ)
 25 משלימין אתו כדכתי['] ברצות י"י דרכי איש גם--
 אויביו ישלם אתו {ו"כ} [*] פני מלך חיים, ורצונו כעב---
 מלקוש __ ראה מה הגיע למרדכי כשרצה בו
 אחשורוש ומה הגיע ליוסף כשרצה בו פרעה--
 אם כך מגיע *מי שרוצים בו בני אדם כל שכן (י)
 30 מי שהבורא רוצה בו כמה מעלתו גדולה __ אמר-
 החכם כל רוצה עשיר מן המידה הזאת באה (&)
 המחילה והסליחה __ כללו של דבר כל התורה כולה-
 תלוייה במידת הרצון שיתרצה האדם בדבר['] תורה-
 ונאמ['] אשרי איש במצותיו חפץ מאד __ אך (לרש')
 35 לרשעים אל יתרצה ולא לשום דבר עבירה ויתרצ'
 בכל דברי חכמי' ומוסריהם ותוכחותיהם ועליו (נ)
 נ"אמ['] אוזן שמעת תוכחות חיים בקרב חכמים
 תלין . {כל מי שרוצה לכנס בעומק הלכת חסידו'
 ובעומק היחוד להכיר הש"ם ב['] ה אין זה יכול להיו'
 40 אלא אם כן חכם ומבין ונפש רצון בלא כעס __

שער הקנאה __ הקנאה היא מידה

רעה עד מאד כי

רוב ענייני העולם *זה הכל מקנאה בא כי (כש')
 כשאדם רואה שחבירו עושה בגדים נאים---
 45 ומאכלים טובים או מקבץ הון הוא יקנא ויחשוב
 זה יש לו כך גם אני אשתדל ואטרח שיהיה--
 לי כך הקנאה מביאה לידי חמדה והחמדה--
 מביאה לידי גזל כדכתי' וחמדו שדות וגזלו (וח')
 וחמדה מביאה לעבור על התורה "לכך תוציא (ה")
 50 הקנאה מלבד" __ ואמר שלמה בני אל יקנא לבד
 בחטאים כי אם ביראת השם __ כל היום כשאדם
 מקנא בחטאים ורואה א<ו>את<ס> עושרם והצלחת<ס>

[313#א(2) המשך שער הקנאה, "וצריך..." , שער הזריזות]

והצדיקים עומדין בעוני וביסורין ומתוך כך-
 גועל ומואס בתורה ושומריה . אמר החכם--- {{עמ' פט}}
 לבנו השמר מן הקנאה שהיא ניכרת בד---
 שפניך משתנים מרוע לבד __ ואותו האיש (ש')
 5 שאתה מקנא בו הוא שמח בצרת לבד ולמה
 תשמח שונאך וינקם בך- __ המקנא חומס נפשו
 כי הוא מתאבל תמיד __ אמר החכם אל תקנה[א]
 באחיק על אשר לו כי הוא ינעים בחייו ואתה
 תשבע דאגה וצער __ ואמ['] החכם לא נבראו (&)
 10 המקנא __ והחומד אלא לכעוס מן הקנאה--
 יבא מחלוקת ושנאה לכל שנאה יש תקוה חוץ
 משנאת מחמ['] קנאה __ טוב האדם של * לילך (בג)

בגדולות שלא יקנאוהו אחרי' אך יעשה (מע')
מעשים טובים ויעסוק בתורה הרבה ויקנאו
15 אחרים ויעשו כמוהו ועל זה אמר קנאת---
סופרי' ['] תרבה חכמה__ ומצוה גדולה לפרוש (מ')
מקנאה והחמדה כי אם אין אדם גוזל והורג
וגונב זה צריך לעשו' ['] בעל כרחו כדי שלא (&
יראה נודע עניינו ויענשוהו ויתרבה בושתו
20 אבל הקנאה והחמד מי יודע בזה ואין לו
בושת אם יקנא ויחמוד בלבן_ המונע מזה---
שכרו מרובה מאד_ . "_____

וצריך__ לקנאות ביראת ה['] לעשו' כמעשי>הם<

_____ גם יקנא הרשעי' ['] להלחם כנגדן_
25 כמו הבעל ארמאית קנאין פוגעין בו משה
קנא במצרי אליהו אמ' ['] קנא קנאתי לי"י (צב')
צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל__ וכן נאמ'
בפנחס בקנאו את קנאתי_ והשם נתן לו גמולו
על כך שנ' לכן אמר לו הנני נותן לו את בריתי <שלו[ם]>

30 שער הזריזות__ הזריזות מיד'

_____ טובה לעולם

הזה ולעולם הבא והיא מידת החסידים (והנ')
והנביאים ואמרו חכמי' זריזים מקדימי' למצות
ואתה צריך לדעת כי הזריזות היא תחילה--
35 לכל המידות כי אין אדם יכול להיות תדיר
על הספר כי צריך לאכול ולישן ולעשות צרכיו
לכך צריך זריזות וזהירות לחזור לספרו ללמוד
ואל יחשוב היום גדול והשנה גדולה כי על זה-
אמרו אל תאמר כשאפנה אשנה שמא לא
40 תפנה__ וגם [*] יאמר עת ערב הוא כבר אם אלך
ללמוד אצטרך לעמוד מיד להתפלל כי טובה-
שעה אחת שהוא לומד ואפ' דיבור אחד---
מכל מה שבעולם_ . וכת' טוב לי תורת פ'ך---
מאלפי זהב וכסף_ . אמ' ה'ק'ב'ה: טוב לי שעה--
45 אחת שאתה עוסק בתורה מאלף עולות (שע')
שעתיד שלמה להקריב לפני"__ "הזריזות (ה') {{עמ' צד}}
היא תיקון לכל המצות שיעשה כולם בזריזו[ת]
ולא יתעצל בזריזות במצוה לעשותה בטעות
צריך זריזות ליטול ידיו כהוגן וכל פעם (ולש')
50 ולשא*ל מה שאינו יודע" ושלא ישהו נקביו (א')
אפילו רגע"__ "והעושה צרכיו בלילה על---
מיסתו יקום ויטול ידיו וילך למקום נקי לברך-

[313#ב(1) סוף שער הזריזות, שער העצלות, שער הנדיבות]

אשר יצר ___ או השותה על מיטתו לעניין (הב') {{עמ' צה}}
הברכות . ואם ש[ו]מ(ו)ע קול רעם על מיטתו (שי')
שיקום ויברך בטהרה לכל אלה צריך זריזות
גדול . וצריך (לפרוש) זריזות [לפרוש] ממחשבותיו (הר')
5 הרעות אך הזריזות רע כשהוא זריז לעבירו'
ולרדוף אחר תאותו כללו של דבר ישים מידת--
הזריזות על כל המצות ___ ויעשה מלאכתו (בז')
בזריזות כדי שיפנני(י)[ה] מהרה למלאכת שמים---
ואמרו רבות' הוי קל כנשר וגיבור כארי ועז (&)
10 כנמר לעשות רצון אביך שבשמים וכן אמר
דוד חשתי ולא התמה**תי לשמור מצותיך _____

שער העצלות

מי שמתגברת בו (מ)

מידה העצלות (ענ')
עניינו מקולקל בעולם הזה ובעולם הבא . ועליו (&)
15 אמר שלמה על שדה איש עצל עברתי והנה
עלה על כולו קמשוני' בשבעה דברי['] גינה שלמה
את העצל ___ ומשה רבי' אמ['] דבר גדול מכולם שנ'
כי קרוב אליך הדבר מאד בפיד ובלבבך לעשותו
תוציא הדברים מלבבך לפיד ומפיד ולחוץ ומי
20 שמתעצל בזה אין לך עצלות גדול מזה ___ (ויש)
ויש עצלות שהוא טוב מאד כגון היושב (ומ'&)
ומתעצל לעשות רעות ולרדוף אח[ר](ת) התאות ___

שער הנדיבות

הנדיבות היא (מ) {{עמ' קא}}

מידה אשר בה

25 יגיע למעלות גדולות יש ג' מינין נדיבות ___ א
נדיב בממון ב' נדיב בגופו שיטרח לעשות----
רצון כל אדם " ג' שיהא נדיב בחכמתו ללמדה-
לכל אדם . הנדיב דבריו נשמעין כשמוכיח בני
אדם והכל יאהבוהו ויעזרוהו " עיקר שבח (הנד')
30 הנדיבות ליתן צדקה ליתן לירא(ה) <הש"ס
הנותן מתנה גדולה למי ששואל הוא אינו נדיב {{עמ' קב}}
אבל הנדיב השלם הוא הנותן מעט או רב קודם-
ששואלין ממנו . אדם אשר דעתו מעוררת (ב&)
בפעם אחת ונותן אלף זהובי' בפעם אחת אינו
35 נדיב כמו <" שנותן אלף זהובי' באלף פעמיל כל זהוב
וזהוב במקום הראוי כי הנדיבות תלוי (ל)[ב]הרגל ולפי
רוב המעשה מי שאינו מתנדב ומעלים עיניו
נקרא בליעל רשע אכזרי וחוטא ומכחיש ייחוסו
והנדיב יעשה חסד עם הצדקה כגון שיתן-
40 בסבר פנים יפות וידקדק שיקנה לעני צורכיו
או יתן לו המעות בעת שימצא צורכיו בזול
וידקדק בזה ויקרא נדיב . הצדקה מגעת עד
לרקיע ועד כסא הכבוד והיא מנחלת כבוד וחי'

ומקרבת הגאולה ובשעת פטירתו היא עושה
 45 לו לוויה" ויהיה נדיב בממונו לכתוב ולקנות-
 ספרים וישאיל מי שאין לו" ולא יחוש אם (יש')
 ישחירו הספרים וישאיל כל מי שצריך ולהלוות
 מעותיו לעניים. ואם יש ספק בידו ילוה גם---
 לעשירי' ויהיה נדיב בלב לקנות המצות ביוקר
 50 לעשות טלית נאה וכיוצא בזה. ויהיה נדיב (ב')
 במשאו ובמתנו שלא ידקדק עם חבירו על---
 דבר מועט. אם מודר יין או שמן אל יצמצם
 ויהיה נדיב בגופו לטרוח עבור בני אדם----

[313#ב(2) סוף שער הנדיבות, שער הציקנות, שער הזכירה (א-ח)]

ולהצטער בצרתם ולהתפלל בעדם ולשמוח בשמח'
 ולבקר חולים ולעשות חסד עם המתים. ויהיה נדי'
 בחכמה ללמד לכל ולהשיב לשואל ולא יהיה נדיב
 בחכמה לפזר לריק או להשיג תאותו' _____

5 שער הציקנות מי שהוא צר עין אינו מר[']
 על העניים והוא קפדן במשא (ובמ)
 ובמתן על דבר מועט. שונאו(?) על הבריות ואינו[ו]
 מהדר המצות ולא יקנה לא רב ולא חבר גם בגופו
 לא יטרח עבור אחרים גם מחכמתו לא ילמד-
 10 לאחרים. והטוב שבזאת המידה שאינו {מפזר}
 ממונו בהבלים. גם הוא רחוק מן הגאווה כי {... ..}
 אוכל ושונה ולובש הטוב והמובחר ומ{..} {ס}ך-
 יתגאה. וכן זה אין בעצרון לכן ישקול אדם (במא)
 במאזני חכמתו מתי יהיה עצרן ומתי יהי* [*]

15 שער הזכירה הזכירה הי{.....}
 לאמת. יזכור (מש)
 משאו (ומשאו) ומתנו ויזכור נדריו ודברי[ו] אפ'י
 במילי דעלמ' יזכור הדברים לאומרן כהווייתן
 ולא ישנה. לוח מחבירו דבר [*] יזכור כדי שיפ'
 20 כמו בדבר גדול. ומי שיש לו טרדות רבות (צ)
 צריך להזהר מאד שלא ילוה או ישאיל כי (מ)
 מתוך הטרדה לא יזכור. יזכור טובה שעש[ה]
 לו חבירו ויזכור דוחק עניים ויטיב להם ויזכ[ור]
 עדות שעתיד להעיד שלא יעדיף- ולא {יחסר}
 25 על כל המצות נאמר וזכרתם ויזכור י"י תמ[יד]
 ועתה יש לכתוב שלושים ח'שב"ונו"ת שיעש[']
 עם נפשו תמיד ויזכור אותם בכל ע[ת]

א' שיחשוב ויזכור השם שהוציאו מאין לי{ש}

____ ויזכור הטובות שעשה עמך בחינ[ם] מ{...}
30 מבטן אמך עד היום הזה _____

ב ____ תחשוב אם רופא רופא עיניך שהיית {...}
____ וחשובה או אבר אחר הייתה נכנע {ל}
כ["]ש לשם שבוראך שלם בכל איבריך. _____

ג' ____ תחשוב שנתן לך חכמה ודעת להבחין
35 ____ ולא עשה אותך שוטה " _____

ד ____ תחשוב שנתן לך תורה הקדושה לה{להיטיב}
____ לך ולהגיע בה ל{..} לאור עולם עליון _____

ה' ____ שיחשוב אם המלך או שר שלח לו כתב
____ והיית בו דבר שלא תבין איך יהיה מהי{ר}
40 והדר לילך למי שידע להבין ולהגיד לו ואפ' {לקטן}
כל שכן וכל שכן בתורה שילמוד אפ' ['] מן ה{קטן}

ו' ____ שיחשוב כל מה שנברא בעולם עושה-
____ שליחותו אם השמש לא היה זורח א{ת} [ם]
הארץ לא תתן את יבולה כמה היה העולם--
45 מקולקל וכן כל הדברים שנבראו עושים {שלי'
שליחותם ואיך לא יתבייש שהוא משנה {כום}
הבורא שברא גופו למצות והוא עובר עבי{רו'}

ז' ____ תחשוב עבד שאדונו מטיב לו כמה הו[א]
____ נכנע לו כל שכן שיכנע לשם שהוא {המ'
50 המטיב לכל " _____

ח' ____ תחשוב איך עבדי המלך זריזים בגופ{ם}<
____ לשרת ולהעמיק בלבם לעשות בחכמה-
ואם ישכח המלך יחפש לשון צח קל וחומר--
שיעשה כן לבורא אם יתעסק למחשבתו---

[314#א(1) המשך שער הזכירה (ט-יט)]

ל[ייחד] השם יהיה יחודו בלב שלם אם יעשה-
שום מצוה יעשנה לשמו הגדול בחכמה ובדע{ת}

ט' ____ תזכור למי שיש לו אשה שאוהב אותה
____ כנפשו או בנו שהוא טורח תמיד {לעש}
5 לעשות חפיצם מרוב אהבה ק"ו שיעשה---
____ לאוהבו הגדול שבשמים _____

י' ____ תזכור בכל יום במה עסקת עד אותו---
____ היום ואם תמצא שמרדת נגד בוראך-
התאוונן ושוב אליו ואם כל ימיו עסק בצורכיו

10 יותר בעבודת הבורא ולכל הפחות מעתה----
ואילך תעסוק בעבודתו_____

יא___תזכור איך אתה זריז לעניין זה (הע')

_____העולם ואינך אוהב אלא מי שיעזור--

[לך] לאסוף הון ואיפשר שתאבד הכל כל שכן

15 שתהיה זריז לקבץ זכיות לעולם שכולו (א')

ארוך___ותבחין בין שני עולמים ומעלת האחד

כיתרון האור מ[ן] החושך-_____

יב___תזכור ותראה מי שהולך לפני המלך----

_____שהוא מקשט עצמו קל ו[חומ'] מי (שע')

20 שעומד תמיד לפני השם שיתקשט עצמו-

ואנחנו עמו עומדין תמיד והוא [*] מחשבותי'

ואנחנו מחוייבים לילך לפניו באמת"_____

יג___תחשוב אם חכמתך יותר ממעשיך---

וממונדך יותר מצדקתך בזה אתה מחייל>ב<

25 עצמך שאינך נותן למי שנתן לך ואינך----

פורע חובך למי שהלוה לך_____

יד___תחשוב ש<{.}>²⁵ או מלך שיסביר לך פני (אה')

_____אהבתו איך תשמח בלבבך ק"ו לבורא (&)

שנושא לך והודיענו שהוא אוהב אותנו (ש)

30 שגם אנחנו (נץ הכהן)²⁶ ונשמח בו

טו___תזכור איך אדם מזמין צרכיו קודם-

_____שהוא צריך ק"ו שיזמין לעולם הארוך

יו___תזכור ותחשוב בימך בחורים עשירי'

_____גיבורי' ונאים שמתו ועזבו עולם הזה

35 לכן (תקנה) [תנקה] נשמתך כי אינך יודע מתי יבא

בעל הפיקדון ויקח את פקדונו_____

יז___תזכור מעלה טובה לישב יחידי ובדד

_____כי זנות ולשון הרע ושקר וחניפות (ש')

כל אילו העבירות בשנים והי(ני)חיד נצול מכל

40 אילו___ אבל <עם> חסידים וחכמי' יתחבר_____

יח²⁷___תחשוב ותתבונן בין העליונים ובין (ה')

_____התחתונים ותבין שאתה קטן ותפל---

ותבין איך הודיעך סודות גדולתו וגבורותיו (&)

ונפלאותיו והשליטך על כל מה שבעולם בהמו'

45 וחיות ועופות ודגים וכמה אתה חייב להודו'__

²⁵צ"ל שאדם בשהוואה לארוך.

²⁶אולי תעתיק לא נכון של הקיצור, שהיה כתוב בו "ונאהבו" (על בסיס השוואה לארוך).

²⁷בארוך כ'.

לו כמו עבד נבזה שגדלו המלך ונשאו _____

יט²⁸ תזכור ותחשוב חסדי הא שהוא מציל

_____ אותך מפגעי העולם ואתה רואה- _____

כמה בני אדם מיוסרים בחולי וגרב שחין (ויל) 50 וילפת ועוני ואתה חייב ופאושע וראוי לכל

[314#א(2) המשך שער הזכירה (כ-ל)]

זה והוא ברחמיו חמל עליך ותבין איך חייב אתה <לבקש מחילה ולשבח לפניו בלב שלם" _____

כ²⁹ תחשוב אשר ממונד פיקדון בידך. לכן אל

_____ תצטער לעשות³⁰ המפקיד ועשה בשמח'

5 מה שנצ[ט]וית לעשות בו ותבקש תמיד מאת

השם שישליטך לעשות רצונו" _____

כא תזכור תמיד מצות המלך ותרגיל (ע')

_____ עצמך במעשים טובים ושאל עזר--

_____ מהאהים שיעזרוך לעלות אליו' _____

10 **כב** תזכור לעולם לעשות טובה עם חברך

_____ שהם בצלם השם³¹ והשתדל לקנות---

אחים ורעים נאמנים שיעזרוך להגיע אל עולם <הגדול>

כג תזכור ותחשוב גדולות הא ותבין (בב&)

_____ בבריותיו העליונים ותחתונים מי שלא

15 ראה מעולם זריחת [*]³² כמה נפלא כשהיה---

רואה גלגל השמש לכן עשה עצמך בכל יום-

כאילו לא ראית מעולם לכן עשה השם שהם

בחכמה גדולה שאין לה ערך וכן דוד אמר-

נפלאים מעשיך-- ונפשי יודעת מאד _____

20 **כד** תזכור ותחשוב להתבונן תמיד לענייני

_____ המצות אעפ שלמדת וידעת מנעורך--

תחזור להתבונן בהן מאחר שבאת בימים----

כי חכמת האדם היא (מתייבשת) [מתיישבת]³³ ברוב הימים

ועל כל דבר ודבר הן מענייני המצות הן (מע')

25 מענייני גדולת השם תתחיל להתבונן כאילו לא

ידעת ואז תבין יותר ותבין ותוסיף להבחין--

_____ ותעמוד על בירור העניינים

²⁸ בארוך י"ה.

²⁹ בארוך י"ט.

³⁰ אולי צ"ל לפרוע (על בסיס השוואה לארוך).

³¹ המושג הזה חסר בארוך והוא תוספת של המקצר.

³² חסרה תיבה: החמה (דוגמה מובהקת של טעות המעתיק מהקיצור).

³³ בארוך: מתחזקת.

כה תזכור תמיד נעימות עולם הבא ואל

תאהב עולם זה אלא מפני שממנו

30 תקח צדה להגיע לעולם הבא

כו תזכור על יראת עבדי המלך והיאך--

הם נבהלים כל שכן שיירא מעונש <השם>

כז תזכור על מי שנתחייב הריגה למלך--

וחמל עליו וייסרו מעט כמה ישמח

35 כל שכן שתשמח בייסורין שהם תחת המית'

שעברת על מצותיו' _____

כח תזכור שתמסור עצמך וממונך--

ובניך ואשתך ביד השם ויהיה--

הכל נתן בידו ותחשוב אחרי שנתתי לו הכל

40 אם כן יעשה בשלו מה שיחפוץ ואין לי להתרע'

על מה שיעשה בשלו ואפ' אם הצלחת כל----

ימיד ולא נפגעת כי יש לך שכר גדול על (שהז')

שהזמנת לבך להמסר אליו" _____

כט תזכור ותחשוב שאדם אחד שקול

45 יותר מאלף ואין זה מחמ' הגוף כי (ש')

שוטה יפה אין נחשב למאומה אך כל----

החשיבות בא מן החכמה לכן תמהר לתקן

נשמתך אשר ממנה הכל" _____

ל תזכור שהאדם גר בעולם הזה, ולא היה שום

50 אדם יכול להקדים ביאתו לעולם זה ולא לאחר--

[314#ב(1) המשך שער הזכירה, "ואילו..." , שער השכחה, שער השתיקה]

יציאתו ותתבונן מי שחומל על הגר והנוכרי--

ומגדלו ומנשאו ומודיעו שאם ירום לבבו (ש')

שיסירוהו מגדולתו כמה הוא צריך לחקור

על עבודת מי שגידלו כיון שבידו להעבירו (&')

5 מגדולתו כל שכן אנחנו גרים וכולנו תלויין_

ביד ה' ואין לנו חומל זולתו _____ ה'נ'ה ה"ש'למנ'ו

ש"לש"ים" פ"ני"ם בדד'ך' קצרה' _____ ו'המ'ש'כ"ל

יב'י'ן י"וסי'ף לקח" _____

ואילו הפנים הם לבנונית הנפש להצהיר

10 משחרוריתם (ואז) [ואם] תהיה זריז בהן

לזכרם יתחדש לך כח עליונ' אשר [לא יד]עת

והזכירה היא כלי המחזקת כל התורה כי לולא

הזכירה היה שוכח הכל_ והיא מביאה לידי

עשייה" _____ וזה גדר גדול לזכירה שיחזור-

15 תמיד מה שחייב לעשות וזה צריך באמת כל ירא י"י לעשות. ויתבונן כל מה שמוציא מפיו אם הוא מקיימו או אם אפשר לו להג' לקיימו ויטרח על מה שיוכל לקיים. _____

שער השכחה__ מי שהוא שכחן

20 _____ יכתוב על ענייני[']

שיש בינו ובין חבירו כדי שיזכור לזה אפי['] פרוטה יכתוב שלא ישכח ואדם נכבד יזהר שלא ילוח כי המלוח מתבייש לשאל ואם--- ילוח יזהר מאד לפרוע__ אם צריך להעד----

25 יזהר שלא ישכח__ ולא ישכח עונותיו אך יכתבם על ספר ברמז ויחזור תמיד כדי שיתחרט- עליהם וישוב__ וצריך שלא תשכח בוראך-

(בארך בוראך) וצריך נדרים שלא תשכח את 30 התורה. והשכחה טובה היא שישכח (מ') מעשים הטובים ויהיה בעיניו כאילו הוא ("&")

ריקם ממעשים טובים__ ומתוך כך ירדוף--_ לעשות ולזכות וישכח מפשע חבירו וימחול וישכח מלבו קנאה ושנאה והרהורים רעים

35 ובעת התפילה ישכח מלבו כל מחשבות (וית) ויתגלגל במחשבותיו לעשות למעלה ולעמוד-- לפני השכינה. וכשהוא עושה צרכיו ישכח<

כל דברי תורה ודברים קדושים ובאותה שע' יחשוב צורכי ביתו. וימאס עצמו שהוא (&)

40 כלי מלא צואה וכזה ישפיל לבבו " כללו של דבר לכל דבר מצוה (ומצוה) יעשה לה זכר שלא ישכחנה "

שער השתיקה__ והדברים אמר

_____ החכם כשאני

45 מתחרט פעם אחת על השתיקה אני מתחרט<ט> אלף פעמים על הדיבור. " אמרו חכמים לא (מצ) מצאתי טוב לגוף יותר משתיקה__ מי לנו (ג')

[314#ב(2) המשך שער השתיקה; אותיות ותיבות מטושטשות בסופי השורות]

גדול יותר מאהרן ומרים כיון שנתנו רשות-- לפיהם ודברו במשה מיד נפרעו ובחנתי (הד) הדברים ומצאתים שנחלקו לחמשה חלקים א' מצוה. ב' עבירה. ג' נמאס. ד' נאהב (ה) 5 ה' מותר. מצוה היינו לדבר בתורה ויראת השם ודברי שלום בין איש ובין חבירו להוכי['] חבירו ולנחם אבילים ועניים וכיוצא ב{זה} עבירה כגון עדות שקר ורכילות ולש[ון הרע]

וניבול פה וליצנות וחניפות וכיוצא באי[לו]_
 10 נמאס שאין בו לא תועלת ולא עבירה ב[רוב]
 דברי העולם כגון לדבר במה שנעשה {...}
 וממנהגי(ס) <השרים והמלכים וכיוצא[א] בזה
 וכמה ענייני מענייני העולם הנא[הב] (הד)
 הדיבור שמדברים בשבח מעשים טובי[ס]
 15 ולגנות מעשים הרעים ולשבח הצדיקים
 כדי שייטיבו מנהגיהם בעיני בני אדם {ללכת}
 בדרכיהם ולגנות הרשעים להבאישם ול{געלם}
 כדי שימאסו וימחה זכרם ויתרחקו מהם--
 ולא יתנהגו כמנהגיהם__ המותר הוא הדיבור
 20 של <ש(ס) חורה ובמשא ומתן להתפרנס וש{אר}
 צרכיו ומי שממעט בזה העניין הוא (מש)
 משובח_ השתיקה טובה עם פגעה ב(ה)ו
 מידת הדין וישתוק כששמע חרפתו (ולש)
 ולשתוק בבית הכנסת וכשיושב אצל [ח]כמי
 25 ישתוק לשמוע דבריהם_ אם חביריו מדברים
 ישתוק עד שיסיימו דבריהם_ מי שהוא [רגיל]
 בשתיקה ניצל מלשון הרע ומעבירות [רבו']
 השתיקה יפה לחכמים ק"ו לטפשים שלמה
 המלך אמר עת לח(ס)שאות ועת לדבר_ רוב דברי
 30 [*] הם במשא ומתן לכן לא ישתוק אדם לעולם--
 ולא לדבר תמיד_ דיבור הטוב טוב יותר (מה&)
 מהשתיקה ויש חן בדברי הנכוחים {בנד.}
 במשבצות הזהב_ יש יושב לפני חכם ושות[ק]
 ומקבל שכר כגון ששותק ומכוין לשמוע_
 35 ויש שותק ומקבל עונש כגון שיחשוב מ[ה]
 אדבר לפניו הלא אינו כנגדי כלום__ (כשאדם)
 כשאדם מסופק אם ידבר אם ישתוק ידבק
 בשתיקה_ פעמי' שהשתיקה אסורה כגון
 שאינו שואל מה שאינו יודע או ששואל
 40 ממנו מה שהוא יודע ושותק וכן אם הוא
 שותק ואינו מוכח ואינו מנחם וכיוצא בזה
 שאדם עושה מצוה בדבריו_ "הראשוני[']"
 היו נזהרים משיחה בטילה ומשיחת ילדים
 ומשיחת נשים_ "דע כי רוב ביטול כוונת-
 45 התפילה מחמ' דברים בטלים הקבועים בלב_
 האדם_ השתיק' היא גדר גדול ליראת שמים
 כי אי אפשר להיות יראי שמים בלב המרב'
 _____ דברים_____

[315#א(1) סוף שער השתיקה, שער הראשון הליצנות, שער השני השקר]

_ע"תה" יש" לפ"רש" ארבע" שערי"ם ע'ל כית"ות"

שער __ הראשון הליצנות הנותן דופי (&)
בבני אדם נקרא לץ וזו רעה גדול[']
5 שהוא מבאיש רוח של אותו שאומר עליו
דופי ומשניאו לפני העולם ובזה יבא לו] [היזק
גדול] והעושה זה הוא יותר מגזלן וגנב כי
אילו עושים להנאתם אבל הנותן דופי אין זה
כי מרוע הלב ומרוב גאווה __ השיני שלועג-
10 על בני אדם עבור שהוא בז להן מחמ['] שלא
הצליחו בממון ובכבוד ולועג בעניים ובמי (&)
שיש בו מוס בגופו והרי זה עושה ליצנות
ע[ל] מעשה השם __ השלישי הלועג על (מ)
מעשה אחרים וכל מעשה שהוא לא (הת')
15 התחיל נראה שטות-- וזה המידה תביאהו
לידי מצות להלעיג על המצוה שאחרים---
עושים כיון שהוא לא התחיל ובכל מיני (&)
הליצנות אין רע כמו רעת מהתלוצצ['] < (על)
על מצות המלך __ ויש רבים שלא יעשו הטו'
20 מפני שיראים מן הליצנות __ הרביעי (יוש')
יושבי קרנות הקובעים עצמם לדברי' בטילי'
ומחפשי' דברי ליצנות ואין להם מלאכה (אח')
אחרת ואין חוששין רק שימציאו דברים---
לדב[ר] [ר] ובזה הם שמחים. ורעתם רבה מאד---
25 כי המרבה דברים מביא חטא ובאותו השע'
היו יכולין לקנות חיי העולם הבא. החמישי
המתלוצץ עם מעשים לא שהוא בז להם אלא
כדרך השמחים והרגילין במשת' היין הם באי'
לזה העניין מרוב שמחת היין יוצאי' הדברי'
30 מפיהם שנ' לץ היין __ ודע כי לא יהיה הליצנות
קבוע באדם עד שהוא פורק עול שמים (מע')
מעליו. __ בע"ז יכול להתלוצץ, ועל עושה (עי)
עבירה כדי למונעם מן העבירות" _____

שער השני השקר __ דע שכל

35 _____ אדם---
מושך סברותיו אחר מידותיו העצל לפי (עצ')
עצלותו והכעס לפי כעסו __ והגאווה לפי (גא')
גאותו האוהב לפי אהבתו והשונא לפי (שנ')
שנאתו וכן כל המידה לפי מידה הטבועה-
40 בו מתקן דבריו לפיכך כל אדם שרוצה להיות
איש האהים צריך תחילה להסיר ממנו כל
מידות הגרועות כדי שלא תמשיכהו המיד'
לפי עניינה ואז יוכל להשיג האמת. ויש (ב')
בעניין השקר ט' חלקים. א' המכחיש (בפ)

45 בפיקדון או בהלווא' או המעיד עדות שקר
וכהנה רבות שיש עונש גדול בשקר. ב'
שאינ בגוף השקר נזק אך מתכוין להטעות
חבירו להאמין לו ולא לשמור עצמו ממנו.

[315א(2) המשך שער השקר]

ואז יוכל לעשות לו רעה "ג' שהוא רואה--
שום טובה שעתידה לבא לחבירו והוא מחזר
אחריה לקחנה ואי אפשר לו אלא בשקר או
מבשר לו דבר כזב כדי שיתן לו מתנה
5 ד' המספר דברים ששומע ומחליף מקצת
הדברים או מוסיף מלבו א'ע'פ' שאין מזיק
זה *שקר לשום אדם יש לו עונש שהוא
עונש אוהב השקר ומי שמרגיל עצמו
לזה השקר דע לך כשיבא להעד שום (עי)
10 עדות אי אפשר שלא ישקר קצת כיון (ש')
שלא הורגל לספר הדברים כהווייתן אלא (מ)
מוסיף וממעט גם בשיעור['] יעשה כך לכן
טוב לאדם המספר דבר ששמע שידקדק
לאומרו כהווייתן ולהתרחק מן השקר א'ע'פ'
15 שאין נזק בשקר ההוא א'ע'פ' [*] לא *רגיל עצמו
לשקר "ה' האומר לחבירו הטיב לו ולא (ה')
הבטיחו לגמרי שחבירו סומך עליו ולא היה
בלבו לקיים וזה שאמרו רבותי אחד בפה----
ואחד בלב. ו המבטיח חבירו הבטחה (גמ')
20 גמורה עד שסומך עליו ואינו מקיים בזה
עונשו גדול ואם הבטיח איש עני ומשקר-
בו עונשו יותר גדול וכן מי שנתפאר בפני
רבים לתת מתנה לאדם זהו כמו הבטחה (אע')
25 והמשקר בזה רעתו רבה. ז' הגונב לב חבירו
שומר לא דברתי טוב עליך ולא עשה ואפי'
דעת גוי אין לגנוב. ונתחייבנו לתפוש אמת
שהוא יסוד הנפש "ח' המשתבח במעל*ת
שאינן בו ואפי' במעלות שיש בו אין להתפא'
30 כל שכן בשקר ואין לאדם לקבל כבוד יותר--
ממה שראוי לו. ט' המשקר ואין לאדם
נזק בזה אלא שיש לו קצת הנאה כגון בנו (&
של רב כשהיה אומ' לו שיאמר לאמו לעשות
טלפחי היפך ואמר לה תעשי חמצי ואז (עש')
35 עשתה טלפחי וזה עשה לכבוד אביו שהיא
תזמין המאכל שאביו חפץ א'ע'פ' מיחה לו (ש')
שלא (שלא) להרגיל עצמו בדבר שקר. כל שכן

וכל שכן שאין בו שום ריוח וזה דבור וברור
מי שאינו מדקדק בענייניו ואינו חושש (ל')
40 לספר שקר בדבר שאין בו לא נזק ולא ריוח--
כיון שרגיל בקשר לא יוכל להזהר מן השקר
גם כשיש נזק בשקרו לאחרים עד כאן ט'
חלקים בשקר_ "___ כללו של דבר מדבר שקר
תרחק בכל ענייניך כי גדול עונשו של שקרן
45 אפ' כשיאמר אמת אין מאמיני[ן]___אם--
יראה שניים מדברי' דברי סתר_ לא ישאל
להן לגלות לו כי אולי לו ירצו לגלות ומתביישי'
לפניו שלא לגלות לו מתוך כך אומרים לו דבר
אחר דברנו נמצא שגרם לשקר מזה (הע')
50 העניין ידקדק שלא יגרום לאחר' שישקרו

[315#ב(1) סוף שער השקר, שער השלישי החניפות]

ולא יהיה לו משא ומתן עם השקרנים_וצרי'
חכמה גדולה להנצל מן השקר פעמים התיר'
לשקר כגון לעשות שלום ולשבח כלה (ובאו')
ובאושפיזא שלא לשבחו כדי שלא יבואו עלי'
5 אורחים ובמסכתא אפ' אם הוא יודע יאמר
איני (איני) [יודע] ואם שימש אם אשתו ושאלוהו
היכן הייתה ידחה אותם בדבר אחר _____

שער השלישי החניפות

החניפות נחלק לט' חלקים ___א' המכיר בחבירו
10 שהוא רשע ועושה עבירות ומחניף לו ואמ'
לו לא פעלתי' און_ וזה החניף רשעתו {רב'
מאד לא דיי שאינו מוכיח אלא שהוא (מ)
מיישר לו שקריו ור(י)עותיו ויש לזה החניף
עונש שלא קינא על האמת ומחזיק יד_
15 החוטא שלא ישוב ואולי זה החוטא עש'
רעה לאחרים ומחמ' חניפות של זה לא (&
יתקן להן מה שעיות_ ואם עון של החוט'
גלוי לרבים וזה מחניף לו ברבים ואומר לו
זך וישר אתה ואז חילל השם ובזה לא
20 דת ודין_ ב' המשבח רשע בפני בני
אדם אפ' שלא בפני הרשע ואומר עליו
שהוא אדם טוב ועליו נאמר ועוזבי (תו')
תורה יהללו_ והשומעי' שהוא אומר
עליו שהוא יכבדוהו_ ויש מכשול גדול
25 במכשול הרשעים כי כשיש כבוד לחכמי'
ולצדיקים והם עליונים אז כל העם ישמע
לעצתם וגם אחרים יקנאו בהם ויעשו גם
מעשים טובים ועוד טעם טוב בכבוד (הצ')

הצדיקים כי עיקר [ב]ריאת עולם והאדם--
 30 הכל כדי לקיים התורה__ נמצא המכבד---
 צדיקים בשביל מעשיהם הטובים בזה (מ')
 {מור}ים להק' שעיקר בריאת עולם עבור---
 הצדיקים ומקיימין כוונת הבורא בבריאת
 עולם אבל המבזה אותם מבזה כוונת (ה)
 35 הבורא בבריאת עולם והוא כמו שאומר--
 אין עבודת השם עיקר ובכבוד הרשעים-
 יש חילול התורה והעבודה אך יש לכבד (הצ')
 הצדיקים להודיע לכל כי עבודת השם היא
 עיקר_ג'__ והמחניף לרשע ואומר לו (כמ')
 40 כמה איש נחמד אתה ואדם טוב ואינו_ .
 עושה כן ברבים שלא יהיה לרבים למוקש
 בזה - הוא משחית רעהו שהוא יחשוב (ש')
 שהוא צדיק וירוס לבבו ולא ישוב__ ויש
 חניפות שמחניפין לבעלי זרוע כדי (ש')
 45 שיאהבו אותם וינשאו ויגדלו אותם על
 זה אמרו רבותי' כל המחניף לחבירו לשם
 כבוד לסוף נפטר [בק]לון'__ ד'__ המתחבר
 לרשע, א'ע'פ שאינו מחניף לו, ואינו (מש')

[315#ב(2) המשך שער החניפות]

משבחו אלא שהוא מקרבו ומתחבר עמו
 הרי זה כאילו מחניפו__ ויש מכשול גדול (&
 בחיבור לרשע שהוא מקרב ש[ונ]או של
 ה'ק ועוד שהוא למד {ממעשיו}³⁴ ועוד גם
 5 אחרים יתחברו אתו ויאמינו לו והוא יגזול
 אותם__ וגם ילמדו ממעשיו ואפי' אם אינו
 לומד ממעשיו הוא רואה ושומע ממנו
 עניינין שאסור לראות ולשמוע לכך----
 יתחבר עם הצדיקים יראי י"י__ ה__ איש
 10 שהוא נאמן בעיני כל העם וכולן שומעי[']
 לעצתו והוא מחניף לקרובו ולהעמידו [רב]
 או פרנס ואותו הקרוב אינו טוב בזה (ומק)
 ומקלקל כל העם__ ו__ מי שיש בידו כח
 למחות ביד עוברי עבירה ואינו מוחה-
 15 להם הרי כמחניף להם כי הם ח[ו]ש[ו]בים--
 כיון שאין הוא מוחה בנו ואינו מקנתר
 אותנו הרי כל מעשינו טובים ולא ישובו
 והוא נושא על כולם__ ז__ הרואה אנשי
 מקומו עם קשי עורף ואומר בלבם אולי
 20 לא יקשיבו אם אוכיחם ועל כן אינו מוכיח

³⁴ע"פ הארוך.

זה ישא עוונה כי היה לו לנסות להוכיח
 כי אולי יועיל. ח' השומע מדברים--
 לשון הרע או ניבול פה או יושב אצל (מת')
 המתלוצצים על המצות ויודע שהם--
 25 קשי עורף ולא יקבלו תוכחותיו ועל כן (&
 שותק גם זה יענש כי הוא היה לו לענון']
 שלא יאמרו שהוא כמותם והשהוא מודה-
 לדבריהם וזה אחד מן הדברים שהאדם
 יעזוב חבורת הרשעים כי לא יוכל לענות
 30 להם תמיד ט' המכבד הרשעים ולא
 הותר לכבד רשעי' אלא מחמ' [מורא] שירא
 שיזיק לו הרשע ויגרום לו הפסד בזמן (&
 שיד רשעים תקיפה: אך לא ידבר טוב על
 הרשע, ולא ישבחנו: ולא יכבדנו על דרך--
 35 שהוא חשוב בעיניו אלא מפני דרכי ש[לו']
 ויש רשעים שאין מחניפ' להם כגון (מר)
 מרדכי להמן: שלשה מחניפים להם---
 לאשתו משום שלום הבית לבעל חובו (ש)
 שלא י[ל]ח[ל]צנו לרבו שילמדו תורה ומצוה (לה&)
 40 להחניף לתלמידיו ולחביריו כדי שילמדו וכדי
 שישמעו לדבריו לקבל תוכחותיו כי יש אדם
 שאינו מקבל תוכח' בכעס ולא בהכאה רק
 בחניפות" אסור להחניף ולגנוב דעת--
 חבירו לשלוח לו דורון ויודע שאינו מקבל
 45 אמר ר' שמעון בן חלפתא מיום שגברה---
 אגרופה של בית חנופה נתעוותו הדינים--
 ונתקלקלו המעשים ולא יוכל אדם לומר לחבי'רו

[316#א(1) סוף שער החניפות, שער הרביעי לשון הרע (א'-ה')]

מעשיי גדולים ממעשיך פרנס ודיין וגבאי
 צריכים מאד להזהר מן החניפות שלא יחניפו
 לאחרים ולא יקבלו חניפות וצריך מאד (להתרחק')
 להתרחק שלא יתכוון לעשות חניפות (בע')
 5 בעשותו מעשים טובים אך לשם הבורא
 לבד יתכוין: גדר גדול להתרחק מן החניפות
 שיברח מן הכבוד ושלא ליהנות מאחרים
 כי רוב החניפות הוא בשביל אילו שני דברי'
 והמסתלק מהם ינצל מכמה עבירות גדולות
 10 וחייב אדם להתחבר עם הטובי' ולהתרחק-
 מ[ן] החניפים ולא יתערב עמהם וחייב לילך
 עם (שמונה גותי')³⁵ טובי' ואם אי אפשר לו
 ללכת - ישב ב[ד]ד וידום:

³⁵יש לתקן על פי הארוך "שמנהגותיה"; כאן יש דוגמה מובהקת להעתקה בטעות מהקיצור מתוך חוסר הבנה. ואם
 כן בתיבה הקודמת צ"ל "למקום" במקום "עם".

שער הרביעי לשון הרע (&)

15 מ[ה]ו לשון הרע המספר בגנות חבירו אע"פ (ש) שהוא אמת אבל בגנות האומר שקר הוא נק*א מוצא שם רע. אַבְל בעל לשון זה שיושב (ואו) ואומר כך פלוני עושה כך וכך היו אבותיו כך וכך שמעתי עליו ובוודאי הרגיל בלשון הרע- 20 הוא פורק עול שמים מעליו כי הוא חוטא בלא הנאה והרגיל בעון גדול כזה קשה לו לפרוש (ו') ולעשות תשובה ואפ' אם ישוב אין תשׁוּבָה לתו שלימה. כי היזיק הרבה למי שסיפר עליו לשון הרע ואינו יכול לזכור ככל אותם שסיפר עליהם- 25 ויש מי שסיפר עליו בסתר ומתבייש להודיע- (ל)[ש] כך סיפר עליו ולבקש מחילה ממנו ופעם-- ידבר על פגם משפחה ויזיק לדורות הבאים- אחריו ואין לו מחילה עולמית לשון הרע (נ') נחלק לשמונה עשר חלקים א' כמו שהוא 30 מספר לשון הרע כך יספרו עליו ומזה יבא (מ') מחלוקת וּכְמוֹ שְׂהוּא מַחֲפֵשׂ אַחַר מוּמֵי חֲבֵירָיו כִּי יַחֲפֹשׂ אַחַר מוּמֵיו וּמִתּוֹךְ כִּי יִהְיוּ מַגְלִים כֹּל מוּמֵיו. ב' השומע לשון הרע (ה) הוא כמו המספר כי כל הרואים שהוא שומע- 35 ושותק יהיו סבורים שהוא מאמין ויאמינו גם הם וגם המספר לו יוציא דיבה יותר כיון (ש') שלא גער בו. ג' אם יזכיר לו בינו לבין (&') עצמו מעשה אבותיו הרעים אפ' הוא אמת עובר על לא תונו איש את עמיתו. ד' 40 אם יכלימו בפני אחרים על מעשה אבותיו (ה') הרעים על זה אמרו חכמים: המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. ה' אם הוא מודיע תועבות אבותיו שלא בפניו אך רבים

[316#א(2) המשך שער לשון הרע (ו'-ט"ו)]

שומעים וגורם להשניאו ולבזותו על זה--- אמרו רבו' כת מספרי לשון הרע אין (מקב') מקבלין פני שכינה. ו' המספר לשון הרע על בעל תשובה (ו)בזה מחטיא את הרבים--- 5 כי כל חוטא יחשוב איך אשוב ואם כן נועל-- דלתי התשובה ועוד חטאו של זה המספר (ג') גדול שהוא (שהוא) חולק על השם המצוה-- לעשות טוב ז' המספר לשון הרע על-- גבאי צדקה שהם כשרים ונאמנים ואומר-- 10 עליהם שהם גונבים הצדקה ונושאים פנים לקרובים זה המספר גורם שהם יסתקלו מן

הגבאות ויהיו אחרים רעים תחתיהם נמצא
 שזה המספר גורם רעה לנותני צדקה (שית')
 שיתנו ליד עושי רעה שאינם חומלים על
 15 הטובים ועל העניים יפסידו שאילו הגבאים
 הרעים יושלו הצדקה. ח' המספר לשון
 הרע על היתומים ואלמנות ועניים עונשו גדול
 שהוא מצער הצעורים. ובזה [גוזל אותם כי
 בזה הוא משניאם ולא יחמלו עליהם. *] נראה
 20 המספר לשון הרע הוא צדיק בעיניו כי יחשוּב
 פלוני עשה כך וכך ואני לא עשיתי כך. ____
 נמצא שהוא מתגאה ומחזיק טובה לעצמו
 י ____ שזה המספר הוא שמח באיד חבירו וכת'
 שמח באיד חבירו לא (יקנה) [ינקה] יא' המספר-
 25 בגנות הוא גורם ח[ש]ד לעצמו שכל אדם יכול
 לחושדו בדבר שהוא מספר על חבירו כי כל--
 הפסול פוסל ובמומו פוסל. יב' אבק של לשון [*]
 כגון שאומר תשתקו מפלוני איני רוצה (להו')
 להודיע מה שאני יודע בו. ואמרו רבו' לעולם
 30 אל יספר אדם בטובתו של חבירו בפני שונאו
 כי שונאו אינו יכול לשמוע טובתו ומתוך כך
 מחפש במומיו אבל בפני אוהבו מותר לספר
 טובתו. יג' אם גילה אדם חטאתך אל--
 תאמר כמו שגילה עלי חטאתי כך אני אגלה
 35 חטאתו שנ' "לא <ק> תקום ולא תטור וגם לא (תא')
 תאמר א'ע'פ' שהוא גילה עלי אני לא אגלה--
 עליו בזה הדבר גילית החצי. יד' יש עבירה
 אחרת הנקראת רכילות וזה המגלה לאדם מה
 שחבירו דיבר עליו ובזה גורם שנאה ביניהם
 40 והדיין מוזהר שלא יאמר לבעל דין אני מזכה
 אותך אבל חבירי רבו עלי וחייבך. ט"ו ____
 אם תראה אדם שמדבר דבר או יעשה דבר--
 ויש לדון דבריו ומעשיו לצד חובה ולצד זכות
 אם הוא ירא השם נתחייב' לדוננו[ו] לכף זכות אפי'
 45 אם הדבר {נגשה} 37 לחובה יותר מלזכות. ואם--

[316#ב(1) סוף שער לשון הרע (י"ו-י"ח), שער האמת]

הוא בינוני פעמים יזהרו) מן החטא ופעמים
 יכשל יש להכריעו לזכות ואם הדבר נוטה
 לחובה יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל-
 תכריעהו לצד חובה ואם האיש רוב מ[ן]
 5 מעשיו לרעה וידעת כי אין יראת השם
 בלבו תכריע מעשיו ודבריו לצד חובה (-)

³⁶חסר: ט'.
³⁷צ"ל נוטה.

י"ו_ המספר דבר לחבירו אין לו לגלות בלא (רש')
 רשותו וכל דבר הנאמר בפני שלשה אין
 בו משום לשון הרע כי כיון שנתגלה בפני
 10 ג' אז הוא כמו ידוע לכל ואם מן הג' סיפר
 לאחר אין בו משום לשון הרע. ואם (המ)
 המספר הזהיר השומעים שלא יגלו אפי'
 אמרו בפני רבים יש בו משום לשון הרע
 י"ז_ מותר לספר לשון הרע על בעלי (מ&)
 15 מחלוקת ומצוה לומר לשון הרע על
 בעלי עבירות לגנותם ולבזותם (ולהש')
 ולהשניאם בעיני העולם, שימאסו (ב')
 בעיניהם ויבדלו מהם ולא יעשו (כמ)
 כמעשיהם" ח"י_ מי שהורגל (לח&)
 20 לחטוא בלשונו בחניפות ובליצנות ברכילות
 בניבול פה בלשון הרע ולדבר שקר וכזב (ו')
 ועתה אם בא לשוב גדר גדול וחזק מאד--
 שיתרחק מחביריו הראשונים ולהרבות (ב&)
 בשתיקה מאד מאד וישב בחדר לבדו
 25 ויעסוק בתורה ויתחבר עם חסידים (ש')
 שאינם מדברים דברים בטילים רק (בר')
 ביראת שמים. ואם ישמעו דברים (בטי')
 בטילים ואם יחפוץ לדבר יגערו בו יש (מ')
 מקור גדול של מצות תחת הלשון וכן (&)
 30 דוד אמר מי רוצה לקנות עולם זה ועולם
 הבא אמרו לו אין אדם יכול לומר להם בזול
 הוא מאד וכן הוא מאד אומר מי האיש (ח')
 החפץ חיים אמר לו מי יוכל לקנות חיים (א')
 אמר להם נצור מרע. וירגיל עצמו במצו'
 35 התלויות בלשון לדבר דברי תורה ויראת
 שמים ולהוכיח בני אדם ולצוות בניו אחריו
 לשמור ולעשות ולנחם אבילים ולנחם עניים
 ולדבר על לבם דברי תנחומין ולדבר אמת
 ולהרגיל בשירות ותושבחות ואז יהיה אהוב
 40 למעלה ונחמד למטה ויהיה שכרו ברב'_
 טוב הצפון לצדיקים"

שער האמת_ הנשמה נבראת

ממקום רוח קודש

ונחצבה ממקום טהרה ונבראת מזוהר

45 העליון מקודש הקדשים ממקום שהכל

אמת ואין שם שקר וכשהאדם עושה--

[316#ב(2) סוף שער האמת, שער התשובה]

שקר לא יוכל לבא לאמת כי אין השקר מתדבק

לאמת_ ואין מעלה באדם כמו מעלת האמת
והשכינה קרובה למי שקורא באמת ולא (י'
יהיה רגיל (ב)[ל]לדבר אחד בפה ואחד בלב_ .
5 חסידים הראשונים היו מדברים אמת בלבב[ס]
כשהיה להם מקח וממכר היו נותנין אותו
כפי מה שבלבבם_ כל הדובר אמת בלבבו (וא'
ואינו רוצה לחשוב שקר ולא לדבר שקר
כל הדברים שיחשוב ושידבר יתקיימו שנ'
10 ותגזור אומר ויקם לך_ ומי שהיה מרגיל
עצמו שלא לחשוב כי אם אמת יראה בלילה
חלומות אמת וידע העתידות גם ברמיזות
יהיו אמת_ אם אדם רומז לחבירו בראשו
בידו או בשאר איבריו הכל יהיה אמת'
15 וילמוד תורה לידע האמת וכדי שיוכל לידע
המצות על אמיתתן"____ ולעולם יודה על (הא)
האמת ולא יתבייש ואפ' בדברי אגדה (ש)
שאין בה קיום מצוה ילמוד לידע האמת
כדי שידע הלב דברי אמת_ ואל תיבוש (לק)
20 לקבל האמת אפ' קטן ונבזה ויזהר שלא (לש)
לשקר לא לגוים ולא ליהודים ויעשה נאמנות
לכל_ הרחמן הוא ידריכנו בדרך אמיתתו (וי)
ויביאנו לחדריו להגיע לאור עליון אשר שם
חביון עוזו ונוי תפארתו"_____

25 **שער התשובה** _____ התשובה גדול[']

שמגעת עד

כסא הכבוד שנ' שובה ישר' עד יי' אהיך
עבור ז' דברים יקדים כל אדם לשוב בימי
נעוריו"____ א'____ עבודת התורה והיראה וכל
30 המעלות הם רבים מאד וימיו של אדם (מו')
מועטים והאדם יש בו מידת עצלות ואפ'
אם יתחיל בימי נעוריו לא יוכל להשיג הכל
ב'____ אם ידחה תשובתו עד שיאסוף הון (')
אז יתאוה יותר ויותר כי אין אדם יוצ(י)א
35 מן העולם הזה וחצי תאותו בידו בידו יש בידו
מנה יתאוה מאתים שנ' אוהב כסף לא (יש')
ישבע כסף____ ג'____ הזמן מתמעט ואין לו (זמ)
זמן לפרוע מה שאיחר עצמו כי בכל יום
ויום חייב לעשות כל יכולתו ויפרע מה (שב')
40 שביטל"____ ד'____ כשיאחר לתקן נפשו אז (ה)
היצר הולך ומתגבר ומתקשה הלב וכבר
הורגל בעבירות וכל העבירות הן בעיניו (כה')
כהיתר ולא יוכל לטהר עצמו____ ה'____ אולי לא
יאריך ימים וימות קודם שישוב על כן (י)
45 יזהר בכל עת ויהיו בגדיו לבנים"____ ו'

[317#א(1) המשך שער התשובה]

וישכח ולא ידאג עליהם" ז' כשהוא זקן
אז היצר חלש ולא יקבל שכר על התשוב'
כאילו הוא עושה תשובה בחרותיו (כ')
כשהיה בחוזק כוחו" ששה דברים--
5 יעוררו לב אדם לשוב א' כאשר יבוא
לאדם צרות הן בגופו הן בממונו הן בבני'
יחשוב בלבו אין זה כי אם מחמ' עונותיו
ודרכיו הרעים וישוב אל י"י וירחמהו"
ואם האדם אינו שב מחמ' צרותיו אז (&
10 עונותיו כפול כי זה ניכר שאינו מאמין
שהצרות באו אליו מאת השם לכך--
(ב)[כ]עת יחפש במעשיו וישוב ב'
כאשר יבואו ימי הזקנה ויראה חלשות
כוחו אז יתעורר ויחשוב לאחריתו ויזכור
15 קיצו וישוב ואם לא ישוב אז עונשו
כפול כי זה תמהון גדול כשהוא רואה (ש')
שימיו הולכין ובניין גופו מתדלדל ושהוא
נוסע לבית עולמו ואיך לא יתן לבו להכין
צדה לדרכו הגדול והרחוק אין זה אלא (מ)
20 מחמ' ['] מיעוט אמנה ג' כאשר ישמע
מוסר חכמים בזה יעורר לבו לשוב (ואש)
ואשריו שהוא מקבל המוסר לו זכות גדול[']
בשעה שהוא מקבל תוכיחות ובשעה-
קטנה יצא מאפילה לאור גדול כי כל מה
25 שהוא מקבל עליו לעשות יש לו זכות (כא')
כאילו עשה יותר ממה שיקבל עליו
ד' כשיקרא בתורה ובנביאים וכתובי' (ובד)
ובדברי חכמי' ורואה אזהרות ועונש (וה)
והמוסר הנעימי' אז יתעורר לבו לשוב-
30 ויחשוב אין אקרא דברי תורה כמשל--
דעלמ' ויעשה כעניין שנ' ביאשיהו ויהי
כשמוע המלך את דברי הספר ויקרע את
בגדיו ובעניין עזרא נאמר כי בוכים כל-
העם כשומעים את דברי התורה ה'
35 כאשר הגיע עשרת ימי תשובה אז (יח')
יחרד כל העם מיום הדין וכל מעשיו יהיו
נזכר['] לפני הדיין הגדול ובזה יהיה מעורר
לבו לשוב כי בימים ההם התשובה רצויה
לפני י"י מאד מאד ו' בראותו הרבה בני
40 אדם בריאים וחזקים ועשירים מתים קוד'

שיגיעו לימי זקנה ויפחד ויירא מאד אולי
כן יקרה לו ויעורר לבו לשוב כי אולי ימות
היום או מחר וכן אמרו חכמים שוב יום
אחד לפני מיתתך_פ' תשוב היום [שמ]א
45 תמות מחר_לכן בכל יום ויום תתעורר--

[317#א(2) המשך שער התשובה]

ותקיץ משנתך ותחדש מצות ומעלות (ט')
טובות בכל יום ויום_ "כשהאדם מתעורר
לשוב לא יוכל לעשות תשובה שלימה אם
לא ישים על לבו שבעה דברים_ "א' שידע
5 מעשיו ויזכרם כולם כל מה שעשה בנעוריו
וצריך לדעת ולתת לב על כל דברי התורה-
עשה ולא תעשה ויבדוק את עצמו איז'
מצוה קיים ואיזה מצוה עבר וכן על כל
מה שהזהירו רבותי_ ועתה שמע רוב
10 העולם אינם ניזהרין מדברים בטלים---
ומלהסתכל בנשים ומלדבר עמהם שלא
לצורך_ ולא נזהרו בהזכרת שם שמים-
לבטלה_ כללו של דבר לא נזהרו מכל מה--
שכתוב['] בתורה בספר המידות הזה³⁸ כי דבר
15 פשוט הוא מי שאינן[ו] בקי בדיקדוקי['] הוא
נכשל בהרבה מקומות ואינו מרגיש לכן
צריך השב לידע המצות ואז ידע איזה
מצוה לא קיים ויתחרט עליהם וזהו שנ'
כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד_ "
20 ב' צריך השב לידע ולחשוב שאין דבר
רע כמו מי שאינו מקיים מצוה המלך--
כי אין מועיל בידיעת החטא אם אינו (מ')
משים על לבו שאין רע בעולם כמו רעת
העובר דברי תורה_ "ג' צריך להשיב אל
25 לבו עונש העבירות בדיני{ס} קשים ואז ירעד
ויפחד_ ד' צריך לחשוב בכל שעה שכל
דבריו ומחשבותיו וכל מעשיו גדולים
וקטנים כולם כתובים בספר זכרון ואין
שכחה לפניו_ ה' שידע שהתשובה
30 רפואה שלימה לכל העבירות_ ו' צריך
לעשות ולחשוב הטובות שעשה ה' ית'
והיה לו להודות ולא דיי שזה לא עשה
אלא שעבר מצותיו ולא חש לדבריו_ "
ז' צריך שידע שהוא צריך להתחזק מאד
35 מאד ולהמנע מן הרעות שהורגל בהם

³⁸בארוך: "בספר הזה".

וצריך הסכמה גדולה בלבו שלא יעשה
 עוד כמו שעשה וצריך גדרים גדולים
 לפרוש מן ההרגל"ואם לא יתחזק ולא יעש'
 גדרים לא יכול להגיע לשערי התשובה--
 40 והנה מדריגות רבות לתשובה ולפי (המדג')
 המדריגות יתקרב אל השם ולעולם אין
 טהרה בטהרה שלימה אלא אחר שיטהר
 את לבו" _ועתה יש לכתוב כ' עניינים--
 שהם מעקרי התשובה" _א' בחרטה--
 45 שיתחרט על כל עבירות שעשה _ב'
 עזיבת החטא ויגמור בלבו שלא יעשה
 עוד וזהו ראשית התשובה" _ג' היגון
 בלב ודע שמעלת התשובה לפי גודל (המ')
 המרירות שיצטער בלבו על שמרים (?) נגד
 50 השם" _ד' יגון וצער במעשה בצום--

[317#ב(1) המשך שער התשובה]

ובכי ומספד ולשנות מלבושיו וללבוש שק--
 ויסיר בגדיו החמודים ויוריד עדין מעליו _
 ה' _הדאגה שידאג בעונש עונותיו שנא'
 כי עונותי אגיד אדאג מחטאתי וידאג (א')
 5 לעולם אולי יקצר בעניין התשובה וידאג
 שמא יתגבר יצרו עליו _ו' _הבושה שנאמ'
 בושתי ונכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי"
 ז' _ההכנעה בכל לב שיכנע לפני י"י ויחשו'
 עצמו כאיין ולא יחזיק טובה לעצמו אלא
 10 כל מה שיעשה יהיה קטן בעיניו כנגד--
 מה שהוא חייב לעצמו _ח' _ההכנעה (במ)
 שמעשה כגון לשתוק למחרפיו ולהסיר (מע)
 מעליו(?) ומענה רך ושיחת עין. _ט' שבירת
 התאוה יפרוש אפילו מן המותר לך- הן לעניין
 15 אכילה הן (ו) {ל}שתייה ולעניין האשה הן לעניין
 ממון כי התאוה היא שורש לכל הפעולות
 ואחרי שיתקן התאוה יפרוש אפילו מן (המ)
 המותר אז הוא קרוב לרכי התשובה _י'
 להשיב פעלו כגון מי שהורגל להסתכל (ית&)
 20 יתנהג בעניין שחות. ואם חטא בלשונו (&)
 יעסוק בתורה ויבין על עצמו באיזה--
 אבר שחטא ישתדל לעשות מצוה וזה
 העניין כולל דברים רבים מי שרוצה להבין
 הדבר על בוריו _יא' _חיפוש דרכיו (שיב)
 25 שיבדוק עצמו בבדיקה גמורה ויחשוב על
 כל עבודה שעשה מנעוריו ויתודה עליה

ויוסיף הכנעות בראותו הרעות שעשה--
 ויעשה גדר להזהר בדבר שנכשל בו כי
 החולה כשיתחיל להבריא צריך להזהר (מ)
 30 מכמה עניינים שלא יחזירוהו לחולין}ן) כד-
 צריך זה השב להזהר מאד ___ י"ב שידע-
 גודל עונותיו באיזה עבירה יש מלקות}ת)ש) או
 כרת או מיתה ולפי חומר החטא יגדיל (המ)
 המרירות בלבו ___ י"ג שיהוא³⁹ העבירות---
 35 הקלות חמורות בעיניו כמו החמורות כגון
 דברים בטילי וריבוי דברים עם הנשים-
 ולהזכיר שם שמים לבטלה א'ע'פ שאילו
 העניינים קלים בעיני בני אדם יהיו (חמו')
 חמורות בעיניו ___ ויזהר בהם מאד ויחשוב
 40 כי המלך הגדול צוה על הדבר ואין לנטות
 מדבריו ___ י"ד הוידוי ויזכיר [בוידויו?] [בוידויה?] (עונו')
 עונותיו ועון אבותיו ועיקר הוידוי (שיג')
 שיגמור בלבו שלא לעשות עוד ___ ט"ו
 שיתפלל לא לבקש ממנו מחילה וכפרה--
 45 יבקש שיעזרהו על תשובתו ___ י"ו
 תיקון המעות כגון אם גזל ישיב הגזילה-
 קודם וידוי ואם אין לו לפרוע יתפלל לאהים

[317#ב(2) המשך שער התשובה]

שיתן לו השגת יד שיפרע. י"ז לעשות חסד
 ואמת שנ' בחסד יכופר פי' יש עונות (שה')
 שהתשובה ויום כיפור תולין ויסורין (ממר)
 ממרקין ובחילול השם מיתה ממרקת (שי)
 5 שיהו חטאיו נגדו תמיד לעניין זה מועי']
 חסד ואמת לכפר לגמרי אחר שעשה--
 תשובה. י"ח שיהיה חטאיו נגדו (ו)
 ולא ישכחם ___ י"ט כשהוא עדיין בחוזק
 תאותו ונזדמן לו החטא ויצרו תוקפן.
 10 מאד לעשות ואינו (ל)ירא משום אדם-
 וכובש יצרו בעוז יראת השם ___ כ'
 להשיב רבים מעון וכן אמר דוד אלמדה
 פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו
 וכת' שובו והשיבו משמע שזה עיקר-
 15 התשובה <רבים> שישבו רבים מעון ___ כ"ד
 דברים מעכבין את התשובה. ___ חמשה
 מהן נועלין דרכי התשובה בפני עושיהם
 ואילו הן. הפורש מן הציבור כשעושין (ת')
 תשובה והחולק על חכמים וזה מחלוקת [גו] {רס}

³⁹ צריך לומר: "שיהיו" כמו בארוך, או "שיהיו".

20 [לו] שלא ישוב. והמלעיג על המצות ומתוך כך אינו חושש בהם"____ והמבזה רבותי' ודבר זה גורם לטורדו מן העולם בישו(?) (וה) והשונא את התוכחות__ התוכחות הן (גו) גורמות לשוב__ וכיון שהוא שונא תוכחות 25 אין אדם מוכיחו. ויש מהן חמישה שאי אפשר לו לשוב בתשובה גמורה__ כגון (ה) המקלל ואינו יודע את מי קילל שיבקש (&) ממנו מחילה__ והחולק עם הגנב כי זה חושב בלבו וכי אני גנבתי וגם אינו יודע ממי (ג) 30 גנב שיחזיר לו וגורם שהגנב גונב יותר- והמוציא אבידה ואינה מכיר להחזירה-- לבעליה. וכשרוצה לשוב אינו יודע למי (ה) הוא__ והדוחק עניים בחוב שהם חייבים לו עד שמחליטין לו כל ענייניהם בפחות (מש) 35 משוים ואינו חושב שיש בזה עון כי [את] שלי אני נוטל____ {ו}המקבל שוחד להטות דין כי אינו יודע עד היכן מגיע הטייה זו ויש מהן חמשה שהם קלים בעיניו (ו) ואין נראה לו שחטא"__ ואילו הן__ האוכל-- 40 משל עני שהוא מזמן לו הרבה מחמת-- הבושת וזה מחשב הלא אכלתי ברשותו ומה פשעתי בזה"__ והמשתמש (בעב) בעבותו של עני כגון שחטב עצים (בקר') בקרדמו אשר השכין בידו והוא אומר בלבו 45 מה חסרתיו. והמסתכל בעריות אומר-- בלבו וכי בעלתי. ומה עשיתי והמתכבד

[318#א(1) המשך שער התשובה, "דרך..."]

בקלון חבירו אומר בלבו מה עשיתי לו__ והחוש' בכשרים אומ' בלבו שאינו חוטא. ויש מהן חמשה אשר קשה לפרוש מהם כגון רכילו' ולשון הרע ובעל חימה וכעס ובעל מחשבו' 5 רעות והמתחבר לרשע ולומד ממעשיו. וארבע מהן העו[ן] הוא גדול מאד כגון (המח) המחטיא את הרבים ובכלל זה המעכב רבים לעשות מצוה והמסית והרואה את בנו (ב) בתרבות רעה ואינו מוחה__ האומר אחטא 10 ובכלל זה כל שאיפשר בידו למחות לרבים--- ואינו מוחה. [והאומ'] אחטא ואשוב או אחטא ויום הכיפורים מכפר. כל אילו עונות וכיוצא בהן אעפ שמעכבין את התשובה ממ' אינם מונעים את התשובה ואם עש[']

דרך__ העולם שאינם נותנים לב לשוב אלא

_____ מעבירות גדולות כגון הבא על אשת <איש>
או על הגויה או רצח וגנב וכיוצא בהן אבל
דרך הישר לעשות תשובה על כל עבירה--
20 ועבירה כגון מי שלא חש להתפלל בכוונה
ומי שנהנה מן העולם בלא ברכה ומי (שה')
שהורגל בדברים בטילים ולשחוק עם הנשים
ובעון ביטול תורה__ כללו של דבר רבים שלא
הוזהרו מכל מה שכתוב בזה ספר המידות-
25 ואינם חושבין עון בדבר זה. __ לכך הרוצה-
לשוב תשובה גמורה ילחם נגד יצרו לתקן כל
מידותיו__ וישיב אל לבו תריג מצות__
ויתבונן איזה מצוה לא נזהר בה__ ומיום (ש')
שהתחיל לשוב יתן אל לבו כל (שאר) שאפשר
30 לו לקיים ולעזוב כל דבר מגונה וזה עיקר---
התשובה לקיים מצות בוראו__ אבל מי (ש')
ששב מעבירה אחת או שתיים ורגיל בתעני'
אין זה תשובה <תשובה> כי אם לטרוח לקיים
המצות כהלכתן__ ומי ששייב כל טורחו על-
35 זה העניין בעל תשובה גמורה. __ האמת⁴⁰ (בזמ')
בזמן שהאדם נותן אל לבו לקיים את כל דברי
התורה לכבוד השם לבד בוודאי הוא מיקיל
עליו ענייני התשובה שהוא מסייע לו על---
ענייני התשובה ונותן בו כח לעמוד בה__"
40 וזאת היא הטובה הגדולה אשר הטיב השם
עם בני אדם שהוא עוזר לשבים לעשות-
תשובה ואפ' בדבר שאין כחו של אדם יכול
להשיג השם ברוב חסדיו ימול לבו ויתן לו כח
לעשות תשובה. __ וכל אדם יעשה גדרים-
45 לפי מה שרואה שיצרו מתגבר עלי'] אם רואה

[318#א(2) המשך שער התשובה, "ואדם שעשה תשובה..."]

שרעתו נמשך אחר גניבה יתרחק שלא יקבל
פקדונות ושלא ישתדל בממון של אחרים--
ויתרחק בדבר שיוכל לבא לידי גניבה__ ואם
רואה שדעתו נמשך לזנות יתרחק מאד---
5 מן הנשים וכעניין זה יעשה לכל דבר ודבר
והזהר בדבר היתר לעשות גדר למעט- (&
התאוה וזהו טוב מאד_ ויש בו תועלת (לכמ')
לכמה עניינים. __ והראש לכל הגדרים

⁴⁰יש להשוות פסקה זו ("האמת..." עד "לעמוד בה" אל סוף שער יראת שמים בסמ"ק.

שישמור עיניו שלא יתן עיניו במה שאינ'
10 שלו וכשישמור עיניו אז לבו שמר וגם זה __
גדר גדול להתרחק מן הגרועי' שלא ל[הת]עסק
עליהם ושלא לשמוע דבריהם וכמעט הכל
תלוי בזה להתרחק ממי שמיחין⁴¹ לו שלא (לש)
לשמור התורה או מי שמתלוצץ על עושי
15 טובה _____

ואדם שעשה תשובה

וחזר לסורו אפ' יעשה כך הרבה פעמים
לעולם יכול לעשות תשובה __ אך יש להחמיר
בשנייה ובשלישית יותר מבראשונה ____
20 וגדר גדול⁴² בירושלמי מי שהיה רשע כל ימיו
ועשה תשובה הק' מקבלו ואמר ר' יוחנן ולא
עוד אלא כל עבירות שעשה נחשבות לו
כזכיות __ ובפר' יום הכיפורים [מפר'] אם עשה
תשובה מאהבה עבירות נעשות לו כזכיו'
25 עשה מיראה נעשות לו כשגגות __ וכל אות'
שאין להם חלק לעולם הבא ונידונים בגהינם
לדורי דורות דווקא אותם שמתו ברשעים
אבל עשו תשובה אין לך דבר שעומד (&')
בפני בעל תשובה __ " וזה העניין דבר טוב
30 מאד שירגיל אדם עצמו חוק ולא יעבור (לה')
להתענות יום אחד בחדש ואותו יום יעשה
עצמו כאילו אינו בעיר ויסתלק מאשתו (&')
ומבני ביתו ויסתיר עצמו במקום ס(ס)ר בחדרו
ויתחנן להק' בתחנוני' רבים <ב>מחשבות (מכ')
35 מכוונות __ אחרי כן ישב ויחשוב בלבו תחילת
מחשבה לחשוב גדולת השם ואחר כך לחשו'
קטנות עצמו ושפלותו ויחשוב על המות--
ואיך יכלה גופו ויהיה עפר ויחשוב על דיני
גהינם __ ויחשוב על עניין גן עדן וטובת (עו')
40 עולם הבא __ " וזה העניין לא יעשה במהירות
אך (כוותון?) ובעומק הלב" __ "ויעריך הרעה--
נגד הטובה __ והטובה נגד הרעה ויחשוב
מי שבא בגהינם איך יהיה עניינו מופסד
בהפסד גדול ויחשוב על טובת גן עדן--
45 ועולם הבא [אי]ך תענוג גדול יש שם אין

[318#ב(1) סוף שער התשובה, שער יראת שמים]

ספק מי שרגיל בזה העניין יבא לבסוף לחסידו[']
ולפרישות וימאס בעולם הזה שהוא שווא

⁴¹אולי צריך לומר: שמוחין.

⁴²במקום "וגדר גדול" צריך לומר "וגרסינן" כמו בארוך.

ושקר__ ויהא רגיל לומר וידוי בכל יום וילבש<ש>
 חרטה גדולה על נשפו__ ואם היה יכול-
 5 לבכות על פשעיו זה טוב מאד_ . כללו_
 של דבר ישוב אדם מכל מידות רעות--
 ולזה העניין צריך חיזוק גדול כי כבר (ה)_
 האדם מורגל בהם וקשה לו לפרוש מהן
 ועל זה נאמ' יעזוב רשע דרכו ואיש און
 10 מחשבותיו__ ואל יחשוב בעל התשובה-
 שהוא מרוחק מן השם מפני החטאים
 והעונות שעשה_ אך הוא אהוב ונחמד
 לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם ולא_
 עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טיעם--
 15 טעם [*]⁴³ ופירש ממנו וכבש יצרו_ . ואמר
 החכם מקום שבעלי תשובה עומדין בו
 אין הצדיקים גמורין יכולין לעמוד בו
 כי כל הנביאים כולם נבאו על התשובה---
 ואין ישר['] נגאלין אלא בתשובה__ בעלי
 20 התשובה יהיו שפלים וענוים ביותר_ ואם
 הכסילים מחרפיין אותם במעשהם (הר)
 הראשונים יש להם לשתוק_ וישמחו בזה
 כי זכות גדול להם לסבול הבושת__ כמה
 מעולה מעלת התשובה אתמול היה זה-
 25 מובדל מי"י אהיו) ישר' . שנ' עונותינו היו_
 מבדילים ביניכם לבין אהיכם והיום (ה)הוא
 מו(בד) [בד] ק בשכינה שנ' ואתם הדבקים וכו'
 בי"י אהיכם ועושה מצוה ומקבלין (יאתן) [אותו/אותן]
 בנחת ובשמחה שנ' כי רצה כבר אהים-
 30 את מעשיך ולא עוד אלא שמתאוה להם
 שנ' וערבה לי"י מנחת יהוד' וגו'

שער יראת שמים__ כתו' בתור['] [עמ' רפט]

ועתה (יש)

ישר' מה י"י אהיך שואל מעמך כי אם לירא'
 35 וכתל' את י"י אהיך תירא וכתל' יראת י"י היא
 אוצרך_ . ואמרו חכמים אין להקב'ה בעולם
 הזה אלא יראת [*]⁴⁴ בלבד דכתל' ויאמר יי"י &
 לאדם הן יראת י"י היא חכמ' שכן בלשון_
 יון קורין לאחת הן_ . רבא אמר בשעה---
 40 שמכניסין אדם לדין אומר' לו נשאת ונתת
 באמונה קבעת עתים לתורה עסקת בפרי'
 ורביה ציפית לישוע פל*לת* בחכמה_ . (הב')
 הבנת דבר מתוך דבר אפ' הכי אי איכ'
 יראת י"י אין אי לא לא" משל לאדם---

⁴³ צריך להוסיף: חטא.
⁴⁴ חסר: י"י או שמים.

45 שאמ' לחבירו יבא והעלה לי חיטין לעלייה
הלך והעלה אמ' לו עירבת בהם קב חומטון
אמר ליה לא אמ' ליה מוטב שלא העלית'

[318#ב(2) המשך שער יראת שמים, "האחת...", "השינית...", "השלישית..."]

אמר ל(כ)[ה]ו רבא לרבנן במטותא מינייכו_ {{עמ' רץ}}
אל תירשו תרתי מיני גהינם פי' להיות--
יגיעים ועמלים בתורה בעולם הזה ולא (ת)
תקיימוה ותרדו לגהינם במותכם ובחי(ה)[ס]
5 לא נהניתם בעולמכם_ אחרי שאנו רואים
שהכל תלוי ביראת שמים וכל התורה אינ[']
מועלת לאדם אלא ביראת שמים והיא_ (.)
יס*ד שהכל תלוי בו והיא לבד עומדת---
לאדם לעולמי עולמים וכן דוד⁴⁵ העיד טוב
10 מעט ביראת [י]י מאוצר רב ומהומ['] בו [לכן]
יש להודיעך-- עניין יראת י"י ודע שיש ג[']
מינין יראת י"י"

האחת__ היא יראה גרוע['] מאד כגון אד[ס]

שאינו ירא מלפני הא אד--

15 כשיעשה שום מעשה טוב הוא ירא
מבני אדם ומחשב בלבו אם לא אעשה
טובה לא יאמינו לי בני אדם ולא יחוש[ו]
עלי ואם זה האיש מתכוין כל ימיו א(ת)[ז]
אחריתו עדי אובד כיון שאין כוונתו__
20 ומחשבתו בשם הנכבד

השינית__ ה[ו]א ירא מלפני הא אד ה[ו]א

ירא מעונש גהינם וה[ו]א

ירא שלא יבא בגן עדן ועבור [*] מת[חזיק]
לעשות מעשים טובים_ וזה האיש אפי[']
25 אם יקיים כל התורה כולה בכוונה זו
טוב הדבר שהוא ירא מלפני השם אד
לא הגיע לעיקר הטובה כי כל כוונתו
בעבודתו לטובת עצמו ולא לכבוד--- <ה[ש]>

השלישית__ מי שהוא ירא מלפני (ה)

30 השם לא מפני דבר---

בעולם רק שהוא נרעד מפניו וכל איבריו
מזדעזעו>>ם בזוכרו גדולתו וגבורתו ועבו[ר]
שזה הדבר עמוק מאד מאד להבין כי
דרך בני אדם שלא יעשו מעשה אם--
35 לא יקווה שיהיה להם ריוח או להרחיק--

⁴⁵צ"ל שלמה וכך בארוך.

הנזק מעליהם. __ועבור היראה השלישי[']
קשה להשיג [*] התורה לעשות מעשה
ליראת עונש ולקוות הגמול_ועל כן תמצא
ברכות וקללות בתורה להפחיד לב הקורא
40 כדי שיעורר לבו כמו שעושין לנער עבור--
שחוכמתו קטנה אינו מבין ערך הטוב. _
על כן צריך המלמד לעורר לב הנער (באג')
באגוזים ובפירות נמצא שהנער אינו _
לומד לכבוד התורה כי אינו יודע ערכה-
45 ואינו יודע שיש בלימודו טובה אחרת אך
הוא חושב הלימוד טורח ועמל כדי להשיג
הפירות כמו העושה מלאכה שאין (המ')
המלאכה חשובה בעיניו אלא בשביל-

[319#א(1) המשך שער יראת שמים, "ועתה..."]

ה[רוו]ח שלו ואם היו נודרין לנער קטן ליתן לו
אשה או בית לא היה מתרצה ללמוד כמו (ש)
שעשה עבור פירי אחד וזהו מחמ['] שאין
לבו מכיר טובת האשה או הבית וכך עניין
5 התורה שהיא צריכה לה) (עיר לב בני אדם-
בדברים שהוא מכיר להמשיך לבו לעשות
הטוב וכל זה צריך האדם בעבור שחוכמת*
קטנה וחלושה ואין לו הבחנה להבין סוד-
העניין. _לכן אל תהיה דומה לנער אך---
10 תבקש האמת לכבוד האמת_ וזה העני'
צריך בינה והבנה_ועתה הט אזנך (ות') {{עמ' רצ"ב | עמ' רצ"ו}}
ותבין ודע כי מן הלב יוצאות מחשבות--
רבות והמחשבות מתגבהות בחדרי הלב
כאשר יתרוממו גלי הים הלב משוטט (ב')
15 בחוכמתו למרחוק וצופה בראייתו ענייני'
רבים ברגע קטן מחשב הנה והנה ורץ-
ושב מעניין לעניין האדם הזה החכימו _
צור העולמים ולמדו חכמה ודעת ובזאת
החכמה עושה בעולם הזה מעשים רבי'
20 ומחמ['] החכמה מושל בדגי הים ובחיית---
המדבר ובעוף השמים ובזאת החכמה--
מבין יסודות הגוף קרירותו וחמימותו (לח')
לחותו וייבשותו ויודע ומבין תחלואי הגוף
ורפואתו לבקש סמי הרפואה ומכיר שרשי
25 (ו)[ה]עשבים ומיני הפירות הקרים והחמים--
הלחים והיבשים וידע בזאת החכמה (לה')
להשקות הגוף במרקחי הרפואה להעמיד*
על חוזקו ובזאת החכמה יודע לחרוש (&)

ולזרוע ולקצור ולטחון וכל המלאכות (יוד')
30 יודע מחמ' רוב החכמה__ והנה האדם-(')
שליט בעולם הזה מחמ' חוכמתו ואף בעולם(')
העליון מתפשטת חכמתו וא'ע'פ' שגופו (ה')
הולך בארץ כמו הבהמות והשרצים הנשמ'
הולכת בעולם העליון ברוב החכמה ומתבוננ'
35 ויודעת חכמת מדע העליונים וחכמת מדע
הרקיעים ומהלך הכוכבים ושיעור קומת[']
ו'א'ע'פ' שהגוף קטן מאד נשמתו גדולה
ורחבה יותר מן השמים והארץ כי ידיע'
שמים וארץ ודרכי תמה ומזלות וכל (חילו')
40 חילוקיהם הכל נכנס בנשמה_ וכיון שהכל
<נכנס> כלול בה אם כן היא גדולה מכולם שאם
לא כן לא הייתה יכולה להחזיק_____

ועתה__ בראותינו כי האדם שליט (בח&')

_____ בחכמתו בשני העולמות בעול'
45 התחתון ובעולם העליון ראוי לכל אדם---
לחשוב ולהתבונן למה הודיעו השם כל זה
אין זה כי אם שישכיל לעובדו בלב שלם---
להבין ולהכיר נפלאותיו ולהכניע ולשעבד-

[319#א(2) המשך שער יראת שמים]

הגוף לנשמה__ וזה יוכל כל אדם לדעת (אח')
אחרי אשר עולם העליון משמש לתחתון
כגון הירח והכוכבים והשמש בוודאי (וב')
ובברור אין זה להנאת הגוף כדי שיהיה-
5 להנאת עולם זה כי הגוף אין בו ממש עפר
ורימה ואיך ית(ק)[כ]ן שאותן העניינים (הגד')
הגדולים י(מ)שמשו לגוף הכלה והמדולדל'
אך הנשמה שהיא זכה וצלולה ומנושא'
עד לשחקים וממעל להם_ זהו סברא גדול'
10 שהשמים והארץ נבראו לצורכה ולשמש
לה והיא יש לה (לה) להבחין ולחשוב מי אני
אשר השמש והירח נבראו לצורכי אין_
זה כי אם להשתעבד ליוצר הכל להבין (נפ')
נפלאותיו להללו ולשבחו ולשמור מצותיו__ {{עמ' רצט}}
15 וזו היא יראת שמים שלא תעבור על מה---
שכתוב בתורה ולעולם ירא מן ה"ק לשום על
לבו שלא יאבד אהבת השם_ וזאת היראה
היא יותר טובה מן האהבה_ וצריך שידע- {{עמ' ש"ז}}
האדם כי גופו מתוקן בצורות כל העולם וכל
20 מעשה בראשי' ומעשה מרכבה הכל רמוז
ומצוייר בבניין גוף האדם מעט וזער_____

והנשמה היא דומה כמעט מזער להק'ב'ה'
ונתחבר הגוף הזה שהוא עולם קטון עם--
הנשמה שהיא דומה לבוראה והזוכה לדעת
25 זה העניין הוא יבין נפלאות הא"י__ באמת-⁴⁶
יש יכולת ביד האדם להתפחד ולירא מן הש'
תחילת היראה להזהר מכל מה שהק' הזה*ר
עליו ולתקן כל המעשים על פי התורה ולקיים
כל דברי חכמי' ולהתנהג בקדושה ובטהרה-
30 וכל מעשיו יעשה לשם הא' בלבד_ .__ ולא
ייקרא ירא השם זולתי האיש המדקדק (במ')
במצות לקיים כל דבר (ו)קטון ודבר גדול (ולמ')
ולמסור נפשו על קיום המצות אבל מי_
שלא יחוש לדברי חכמים ויאמר מי יוכל
35 לקיים הכל הוא רחוק מאד מן היראה (הט')
הטהורה"__ והרוצה להתקרב אל אור (הי')
היראה ירדוף אחר מעשים טובים ויקטין-
עצמו לעשות כל מעשה אפי' אם הדבר
כמו שטות בעיני העולם ודאי לפני השם
40 הוא גדול"__ הלא מצינו בהילל הזקן שהיכה
רץ לפני <עני> כמו עבד_ . ויהיה האדם שלם (במ')
במעשיו שלם ביראה וכשהוא זוכר השם
יתרעדו כל איבריו מרוב מורא אשר הוא ירא
מפניו ואז הוא ראוי לידע סוד עליונים_ . שנ'
45 סוד י"י אל יראיו ובריתו להודיעם_ . וראוי לבבו(?)
שנ' יראה י"י יכבד הק' רוצה שנ' רוצה י"י א(ל)[ת]
יראיו__ ורואה עליהם באהבה שנ' הנה- (?)
עין ה' אל יראיו ונותן לו מזון שנ' טרף נתן-

[319#ב(1) סוף שער יראת שמים, סימני ספר המידות, "ביום טוב היה בטוב
וביום..."]

ליראיו ומספיק כל צורכם שנ' כי אין מחסור
ליראיו ונותן להם כל טוב לכל עושהו ומורה
להם הדרך שנ' מי האיש ירא י"י יורנו (ב&)
בדרך יבחר והמלאך מלווה להם שנ' חונה-
5 מלאך י"י סביב ליראיו ויחלצם_ . ועושה להם
נס שנ' נתתי ליראיך נס להתנוסס ועוש'
להם ישועה שנ' קרוב ליראיו ישעו ומרחם
עליהם שנ' ריחם י"י על יראיו וחסדו עליה[']
שנ' גבר חסדו על יראיו ויתן להם טובה--
10 גדולה שנ' מה רב טובך אשר צפנת (לירי')
ליראיך פעלת לחוסים בך_ .__ ואילו סימני ספר המדות

⁴⁶מכאן עד לשם הא' בלבד לא קיים בארוך. במקום זה: על כן נקרא האדם עולם קטן...

ביום טוב היה בטוב וביום

רעה ראה גם את זה לעומת זה עשה הא
וגו' זה הפ[ס]וק אמר שלמה המלך על מה
15 שראה אשר כל מה שנברא בעולם הכל-
זה כנגד זה_ כיצד יש בעולם טובה כנגד
הטוב* יש רעה_ יש אור בעולם כנגד זה יש-
חושך ואפילה בעולם יש ימים ונהרות- (כנ')
כנגד זה יש יבשה יש מדבר ויש יישוב-
20 יש הרים וגבעות יש גאיות ועמקים_ ויש-
חמימות ויש קרירות בענין זה נברא הכל
ובכל אחד ואחד יש בו טובה ורעה וכל חכם
לב נוטל מכל אחד ואחד מה שיש לו הנאה
ממנו כגון האור טוב יותר מן החושך----
25 אך בחושך יש טובה שבלילה יש מנוח
לכל לישן מה שאין כן ביום ובחושך אדם-
נמלט מאויביו הבאים עליו ובענין זה---
יש בכל דבר ודבר והכל זה לעומת זה וכן
האדם נברא בעניין זה שכל מידותיו (&
30 ושיטותיו הכל זה לעומת זה כגון הגאו'
והענוה היגון והש[מת]ה ובכל מידה ומ'
(ש)יש בה צדדין המרחיקין אותו מן הדרך
הטובה והישרה ועל זה נאמר יעזוב רש'
דרכו וגו'_" ויש בכל מידה צדדין אשר
35 בהן מתקרב הנבון והמשכיל לעבודת--
השם_" ועבור אשר ראינו כי הצדדין_
רבים בכל מידה_ לכן באנו לסדר המידות
בדרך קצרה לעשות סימנים ויהיו (הס')_
הסימנים הללו סדורים בפיד ותהיה מורגל
40 בהם_" ואם תהיה בעניין שיביאך-- אל-
הגאווה יזכירוך הסימנים הללו להשפיל
רוחך כי תחשוב כמה נתגאו בעולם--
בגאווה ובשררה ונשכחו כלא היו והיכן
הם לכן תידבק בענוה_" ואם תהיה---
45 בעניין שיביאך אל הכעס יזכירוך (הס')
הסימנים האלה להסיר כעס מלבך ואם
תהיה בעניין שיביאך לאהבת עולם--

[319#ב(2) הגאווה]

זה יזכירוך הסימנים האלה לעזו) (ב כל (האה)
האהבות כי הכל הבל וכלה ולתפוס אהבת--
השם כי היא האהבה המובחרת__ ואם-
תעשה שום מצוה יזכירוך הסימנים--
5 האלה שתעשה המצוה לשם שמים (לכ)

לכוין בה בכוונה טובה ___ ואם תהיה (בע)
בעניין שיטריד לבך להרחיקו מן הש[ס]--
הנכבד יזכירוך הסימנים הללו להעביר----
הטירדא ולהביא מחשבותיך למעלה ל[יחד]
10 לבך לאהים_____

הגאווה___ היא מידה רעה מאד מאד---

_____ במידת הגאווה ישכח האד[ס]
השם הגדול כי כל דעת המתגאה להתגדל
ולהשתרר ואפילו כשעושה מצוה חושב (בר)
15 ברעתו לקבל שבח מן העולם וחושב בדעת
שכל הצלחתו מרוב חכמתו מן הגאווה [יבא]
לעבירות רבות כגון רדיפת כבוד ומחלוקת
במילי דעלמ['] ובתורה חולק שלא לשמה [ולא]
יודה על האמת ומתבייש לשאול מה ש[אינ']
20 יודע ויבא לידי גזל וגניבה ותאוה יתירה {וכ.}
רעות ולשכוח הש'ם והמתגאה מבז[ה לכל]
אדם ומתכבד בקלונם"___ כללו של דבר בלב
המתגאה יש שער גדול פתוח להכניס בו
יצר הרע לבלבל המחשבות ומי שלא יעלה
25 בלבו לסתו[ס] השער הרע הזה יהיה אבוד
מן העולם הבא"___ לכן המשכיל יזהר מאד-
מן הגאווה שלא יתגאה לא בגופו ולא בשער[ו]
ולא בראשו ולא בגרונו ולא ביד*ו ולא ברגליו_
ולא בריח אפו ולא בלשונו ולא במאכלו ולא
30 במלבושיו ולא יתגאה בלבו כי תועבת י"י כל-
גבה לב___ וזה דבר גדול אשר בגבהות הלב
נקרא תועבת י"י ואשרי האדם אשר ירגיש
בדבר זה להבין העונש הגדול הזה על דבר
קל כזה רבים נכשלים בזה והמשכיל (ימ)
35 ימלט נפשו שלא ל*קרא תועבה'___ השם
הזה מכוער מאד ואתה דע לך וא'עפ (ש)
שהגאווה רעה אפ' הכי מצוה לאדם----
שיהיו מלבושי(ס)[ו] נקיים ומאכלו נקי וכל כליו
נקיים ושלחנו נקי וגופו נקי כי הדר התורה
40 זהו הנקיות וכל זה יכוין לשם שמים וכן
לעולם יגביה נפשו למעלה ויתרעם על----
נפשו תמיד כמה שהוא ממעט עבודת
הש"ם ויהיה זהיר להוכיח את הרבים (ול&)
ולעמוד נגד הרשעים *להשפילם לפי (יכ')
45 יכולתו ולהודיע תועבתם כדי להתרחק (&)
מהם ואף על פי שדבר זה נראה כמו גאווה-
אפ' הכי צריך לעשות כן אך יכוין לשם
שמים ובתחילה יראה שלא יבוא לידי (קל)
קלקול במלחמת הרשעים שלא יצא שכ[רו]

[320א(1) הענוה, הבושת, העזות]

וכיוצא בזה שידריכהו הש"ם בדרך הישר'

הענוה__ היא שורש העבודה ועיקר

לכל מעשה טוב ומעשה (ה&)

העניו מקובל לפני הש"ם . ומה הענוה (ש')

5 שיהיה בעיניו וחושב עצמו כאין וצנוע

ושפל רוח__ ורוח נשברה__ ובעודו בריא (&)

ובזמן שהוא (ש)חי בטובה יחשוב שהשם

הטיב עמו ברוב חסדיו ושהוא אינו ראוי

לאותה טובה__ וגם העני יחשוב על המעט-

10 שיש לו שאינו ראוי אפ' לאותו המעט כי

מה יש לו להחשב יותר מיתוש אחד אך--

שהשם עשה עמו לפני משורת הדין

וי*דה לו על טובותיו וישתחוה לו__ ויחשוב-

גדולת ה' וכל מעשים טובים שיוכל לעש[']

15 אינם כי אם טיפה בים כנגד מה שהוא (ח')

חייב לעשות ויהיה עניו ושפל רוח לפני__

כל אפי['] לפני הקטנים ממנו ויחזיק כל אדם

טוב יותר ממנו ולא יחוש על הכבוד לקבל

שבח מבני אדם ולא יחוש על ביזוי שיבז'

20 אך ישמח ע[ל] הביזוי ויחשוב שהוא ראוי

לזה__ ויהיה ניכר בששה סימנים הענוה-

והם המחילה בעת הכעס וענייני שבח (ר)

וגנאי שיהיה הכל שוה בעיניו ולהצדיק

הדין בעת ההפ(ח)[ס]ד ולהשפיל עצמו בעת

25 שפע הטובה בעושר ובבנים ובחכמה---

ולילך מעצמו ולפייס את מי שהרע לו (ול')

ולהתנהג במענה רך ולהיות שמח בחלקו.

אך לא יהיה עניו לפני הרשעים במילי (&)

דשמי' אלא יוכיח אותם לפי כוחו ולא (&)

30 (יירא) [ייראה] מידת הענוה בענייני המלבושים <לרמאות>

העולם שיהיו סבורים שהוא חסיד והוא

עושה רעות בסתר <וגונב דעת הבריות">

הבושת__ הביישן לא במהרה חוט[']

מחמ' הבושת ומתוך (ש)

35 שלא לשמה לבסוף יעשה לשמה א(י)ך----

מעלה העליונה היא שיתבייש לפני הש'

וישיג זה הענין בהתבודדו לחשוב בגדול'

הש"ם__ ובמקום מצוה יסיר הבושת מעל

פניו שלא יניח שום מצוה עבור הבושת

40 וזה הבושת רע מאד אם יעזוב המצוה
בעבור הבושת או אם לא ישאל מה שאינן]
יודע מחמ' שיתבייש . ולא יבייש שום--
אדם >לא בעניין התוכחה אם לא יקבל בנחת_ "

העזות___ המידה הזאת רעה מאד

45 _____ להעיז פניו (נגד הרשעים)
נגד מוכיחו או לכפור במלוה ובפיקדון (וכיו")
וכיוצא בזה אך טוב['] העזות נגד הרשעי'

[320#א(2) האהבה, השנאה, האכזריות, הרחמנות]

שלא להודות על שקריהם ושלא להסכים-
עמהם ולהעיז פניו כדי לקיים המצות"

האהבה___ המידה הזאת רעה (מ')

_____ ב[רו]ב המקומות והיא
5 עוקרת כל מידות טובות אהבת ממון (וא')
ואהבת נשים ואהבת אב ואם ואח ואחות
וקרוביו וריעיו_ ואהבת גופו וימי חייו (ו')
ואהבת הכבוד ואהבת התענוגים באכילה
ובשתיה ושינה ונוי המלבושים כל אילו_
10 האהבות מעבירות האדם שלא לעשות
הטוב ורוב העולם נכשלים בהם ורבים יפלו_
ולא יקומו אך מי שרוצה להתחזק על יצרו
יוכל להתגבר ולעשות כל האהבות האלה--
לשם שמים ואשרי מי שזוכה לזה. _____
15 וצריך האדם לעזוב כל האהבות וידבק (ב')
באהבת הבורא ית' כי האהבה הזאת עיקר
על כל המעלות . ועבור שהאדם מלובש
בגוף וטבוע בחשך זה העולם שהוא (ש')
שוא ושקר_ על כן קשה היא מאד להשיג-
20 והאהבה היא שיאהב אהבה גדולה יתיר'
מאד עד שתהא נפשו קשורה בשמח'_
ולהבריח מלבבו נעימות הגוף ותענוג (&
של עולם זה והאהבה עזה ומתגברת--
על לבבו וכל ההנאות של עולם זה הכל כאיין
25 כנגד תוקף (הגבורות)⁴⁷ [תגבורות] שמחת אהבת הש'
ואין כל חכם זוכה לזאת האהבה וזה דבר
ידוע וברור שאין זאת האהבה נקשרת-
בלב האדם עד שיעזוב כל מה שבעולם >חוץ מי"י<⁴⁸

השנאה___ זאת המידה רעה---

⁴⁷כתוב "הגבורות", ותיקנתי ל"תגבורות" ע"פ המקום המקביל בשער האהבה בארוך (בספר המידות הקצר בכתב
היד הזה כתוב "תגבורת").

⁴⁸תוספת בגליון השמאלי בקצה הדף, והתיבה השנייה נראית כמו: מי"י (או אולי מה" או מא").

30 _____ מי ששונא חבירו (וה')
והשונא מעשים טובים וצריך לז[הר] מאד
שלא לשנוא בני אדם ורבים נכשלים בזה-
אך טובה לשנוא הרשעים ולשנא מעשים
רעים ולשנא כל מה שמעביר אותו ומרחקו
35 מאהבת הבורא (ולאהבת) [ולאהוב] כל מה אשר (יקר')
יקרבהו לעבודת ה'ק" _____

האכזריות _____ המידה הזאת רעה-

_____ כי בעל['] המידה הזאת
לא ירחמו על העניים והם נוקמים ונוטרים-
40 איבה (וגונבים איבה) וגונבים וגוזלים ולא (יר')
ירחמו ומענים יתום ואלמנה אך נגד (הרש')
הרשעים יהיה אכזרי ויהיה אכזרי על (גו')
גופו לטרור בתורה ובמצות וכן על בניו (יה')
יהיה אכזרי שיטריחם לעסוק בתורה (ובמ')
45 ובמצות כפי כחם והכל במידה שוה לפי <היכולת>

הרחמנות _____ זאת המידה טובה מאד

_____ לרחם על העניים (הט')

[320#ב(1) הדאגה, השמחה, הביטחון]

הטובים ולרחם על הבהמות ולרחם על (עצ')
עצמו ועל בניו ואוהבם לזכותם לחיי עד-
אך לא יהיה רחמני על הרשעים או לרחם
על גופו ועל בניו שלא לטרור בתורה ובמצות<

5 הדאגה _____ זאת המידה רעה לגוף.

_____ מאד והדואג על עולם זה
להשיג תאוותו - זה רעה(ה) מאד. ויותר רע (הד')
הדואג אחר עבירות אך הדאגה טובה-
לדאוג על מיעוט השגתו בתורה ובמצות
10 ולדאוג ולפחד שמא ישכח לימודו ויחזור
תמיד _____ ולא ידאג ולא יירא משום דבר (המ)
המונעו מעבודת הש'ם ולעולם ידאג (מעונ)
מעונותיו. _____ וידאג שמא גורם הפורענות-
הבאים לעולם _____ וידאג שמא אוכל שכר (מע)
15 מעשיו הטובים בעולם זה _____ וידאג תמיד-
שמא אין מעשיו מקובלים לפני הש"ם. _____
ולעולם ידאג ויצטער על כבוד הש"ם וכבוד
התורה וכבוד ישראל אשר נתמעט ועל (ע)
עניינים כאילו ידאג תמיד _____.

20 השמחה _____ זאת המידה טובה-

_____ לגוף ומאירה פניו של

אדם וכל העושה מצוה בשמחה יש לו
שכר גדול לאין חקר ממעשיו הטובים---
אשר יעשה בשמחה (ו)להנעים⁴⁹ זמירות--
25 ולשבח בשמחה ולקבל כל מאורעותיו (בש)
בשמחה ולשמוח בשבתות ובימים טובים
בשמחת ה'ק ולשמוח לב העניים והאכילום-
אך השמחה אינה טובה לשמוח בהבלים-
ולשמוח בעבירות ולשמוח באיד בני אדם
30 או לשמוח בתקלת בני אדם אך יהיה בחלקו
שמח וישמח בעבודת המקום ובתורה. _

הביטחון__ שורש הביטחון הוא

שיסמוך על חסדי (&)

ה' שיעשה לו הטוב בכל ענייניו והוא (בו')
35 בוחר לו הטוב יותר ממה שהוא בוחר (לע')
לעצמו וצריך הבוטח לידע שהק' הוא (ה')
החומל ושאינו מעלים עינו ממנו ואין לו
מונע מלעשות (חפיצה) [חפצו] של הבוטח והוא
יודע מה טוב לו והוא מנהיגו ומשמרו עד
40 היום ואין אדם יכול לברוח מהנהגתו ולא (יג')
יגיע לו נזק או טובה אלא ברשות ה' והוא
בתכלית הנדיבות והחסד ואין לו הפסק
לעולם ועד והוא רואה מחשבות הלב (ויו')
ויודע אם בוטח בו בלב שלם ויבטח בשם
45 על ענייני גופו ופרנסתו ויבטח בו שיתן
לו השגת יד לפרנס אשתו ובני בניו (ולה')
ולהדריך בדרך ישרה" ויבטח בו (שיט')
שיטהר לבו ליגיעתו לעבודתו העליונה

[320#ב(2) החרטה, הכעס, הרצון, הקנאה, הזריזות]

ויבטח בו שיזמין לו המצות" ולימוד התורה--
ושיתן לו היכולת לעשות הכל ושישרת לו בכל
איבריו באמונה ובכיון ליחד הלב אליו ויבטח
שיזכהו שיראה בימיו במהרה ביאת משיח
5 ובניין בית המקדש ויבטח שיזכה לעולם
הבא לאור הגדול... הבוטח בלב שלם [יביא]
אותו הביטחון שלא יעבוד לאדם זולתו (&)
להתרצות אליו ולא יסכים עם הרשעים-
בדבר שהוא כנגד השם הבוטח נפשו (ב)

⁴⁹הו"ו נראית מיותרת לפי ההקשר. אמנם ייתכן שהנוסח משובש אחרי תחילת המשפט, והשוו לשער השמחה בנוסח המלא: "וכל העושה המצוות בשמחה יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצות עליו למשא". ואולי ניתן להציע כאן תיקון משוער כגון זה (בערך): "וכל העושה מצוה בשמחה יש לו שכר גדול לאין חקר מ[מי] שהמצות עליו למשא. ולכן ירבה האדם לשמוח ב[מעשיו הטובים אשר יעשה בשמחה, ולהנעים זמירות, ולשבח בשמחה, ולשמוח בשבתות ובימים טובים בשמחת הקדוש ברוך הוא, ולשמוח לב העניים והאכולם. והשווה להלן ב"שורש התשובה": "וינעים זמירות".

10 במנוחה ואינו מיצר על שום עניין (מענ) מענייניו כי הוא יודע שהבורא מנהיגו לטובתו בעולמו ובאחריתו וישים דאגתו ואבלו על מה שהוא ממעט מעבודת הש' ולא על עולם זה_ אך הביטחון אינו טוב- 15 כשילך בדרך מסוכן או שיכניס עצ[מו] (&) בענייני סכנה ויאמר הנני בוטח בשם שיושיעני או יעשה עבירות חבילות (ח) חבילות ויסמוך על זה שיחשוב הנני ב[וטח] בש' שיכפר לי כי רחמן הוא אין זה דרך <הביטחון>

20 **החרטה** __זאת המידה היא דרך

לתשובה מפני *העבי[']⁵⁰ אין מתכפרות אלא בחרטה_ אך היא רעה אם עשה מצוה ומתחרט עליה(ם) _____

הכעס __[*]⁵¹ כל מיני גהינם שולטין בו

25 _____ ואין השכינה שורה עליו ושוכח תלמודו ויבא לידי טעות ובידוע (ש) שעונותיו מרובים מזכיותיו ואין הקפדן (מ) מלמד כמה עבירות באות מן הכעס אך-- צריך לכעוס לפעמים להטיל אימה על ביתו 30 ועל אותם השומעים למוסריו ולתלמידיו_ ו'א'ע'ף שכועס לשם שמים יכעוס במידה ויראה עצמו כאילו כועס אבל בלבו לא יהיה <כעוס>

הרצון __זאת המידה טובה כי ה(י)[ו]א

מתרצה בכל ענייניו ואינו 35 מהרהר אחר הש"ם והעולם אוהבים אותו מפני שהוא רוצה בבני אדם, והם רוצים- בו_ "והוא מעביר על מידותיו והוא מקבל מוסר כי הוא מלא רצון לעשות טובה אך הרצון רע מאד להתרצות בדרכי הרשעי[']

40 **הקנאה** __מידה רעה מאד לקנא

בני אדם מן הקנאה יבא לידי חימוד ולידי גזל ומחלוקת אך יקנא (בי) ביראת הש'ם ובלומדי תורה יקנא לע[שו]ת- כמעשיהם_ והפורש מן הקנאה והחימוד-- 45 שכרו הרבה מאד_ . _____

הזריזות __זאת המידה טובה לעולם

⁵⁰צ"ל שהעבירות.

⁵¹לפי ההמשך ראוי לכוותרת עצמה להיות "הכועס" (במקום "הכעס"), ועוד יותר סביר להתחיל כך ("הכועס") את המשפט הראשון (וכך במשפט המקביל בכתב היד שלנו בספר המידות הקצר ובארוך). ואולי העדיף כאן הסופר את הקיצור על הבהירות.

הזה ולעולם הבא אם יש- לאדם מלאכה
שיעש['] בזריזות להספיק את עצמו (ו)
ובני ביתו וכל צרכיו יעשה בזריזות---
וכן לעניין הלימוד ועשיית [*]⁵² יהיה זריז
5 ובזה העניין יעלה לכל מעלות טובות---
א[ך] הזריזות רע מאד כשהוא זריז (&) <לעבירו[']>

העצלות__עניינו מקולקל מאד----

בעולם הזה ולעולם הבא
אך העצלות טוב כגון המתעצל לעשות רעו[']

10 הנדיבות__זאת המידה טובה (מא')

מאד שיהיה נדיב (במ)
בממונו להיות וותרן ולעשות לפנים (מש-)
משורת-- הדין ושלא ידקדק עם חבירו עבו[']
דבר מועט ולתת צדקות ולהשאיל כילוי
15 וספריו ויהיה נדיב בגופו לטרוח עבור---
אחרים ויהיה נדיב בחכמתו ללמדה לכל
אך לא יהיה נדיב לפזר לריק וליתן לרשעי[']
או למלאות תאותו

הציקנות__זאת המידה רעה כי

20 מי שהוא צר עין לא
יוכל לרחם על העניים והוא שנאוי על (הב)
הבריות <(כל)> כי לא יוכל לההנות בני אדם ואינו
מהדר המצות אך זאת המידה [*]⁵³ שהוא
עצרן לפזר⁵⁴ ממון ולמלאות תאותו .

25 הזכירה__זאת המידה טובה מאד

לזכור כל ענייניו כל משא
ומתן שלו צריך לזכור כדי שיהיה נותן-
ונושא באמונה . ובזאת המידה ידע (ה)
התורה והמצות שישים על לבו לזכור
30 הכל ויזכור אחריתו וראשיתו מאין בא
ואנה ילך__ויזכור תמיד את יוצרו (והטו')
והטובות שעשה לו שבראו וגידלו (ונש')
ונישאו והודיעו חכמה ודעת ונתן לו (&)
תורה הטהורה ויהיה חרד לדברו כמו (&)
35 עבדי המלך הנחרדים לדבר המלך ויחשו'
ויזכור אשר כל הדברים עושים שליחו'
כגון השמש והירח והארץ נותנת את

⁵²צריך להוסיף: המצות.

⁵³צריך להוסיף: טובה.

⁵⁴אולי צ"ל מלפזר.

יבולה וכן יעשה הוא שליחותו וכמו (שא')
ש'אדם טורח לעשות [*]⁵⁵ אשתו שהוא אוה'
40 כן יעשה רצון אוהבו הגדול הק' ויחשוב
איך הוא זריז לזה העולם כל שכן שיכין
צידה לדרך הגדול והרחוק להיות מקושט
ולפרוע חובו מה שנתחייב ליוצר הכל .
ויבין מה הפרש יש בין עליונים ותחתונים'
45 ויקשור דעתו אל נעימות עולם הבא "

[321#א(2) השכחה, השתיקה, הליצנות, השקר, האמת, החניפות]

ויזכור תמיד את השם במחשבותיו (&
ויזכור תמיד חטאיו כדי להצטער על
שהכעיס האדון הגדול אך זאת המיד'
אינה טובה לזכור הבלי העולם ורוב (ה'
5 התחבולות או לזכור אם חבירו פשע--> <כנגדו

השכחה

זאת המידה אינ'

טובה אם שוכח-

את יוצרו . ואם שוכח עונותיו . ואם--
ישכח מה שהוא לומד . ואם חבירו עשה
10 לו טובה ושוכח אך טובה היא שישכח
פשעו מה שפשעו) חבירו לנגדו "

השתיקה

והדברים אמרו (ח)

חכמים לא מצאתי

לגוף טוב' משתיקה רוב דברי העולם--
15 הכל הבלי הבליים לכן ירבה בשתיקה (ול'
ולשמוע חרפתו ולשתוק__ וכש'אדם--
מסופק אם ישתוק או ידבר ידבק (בש)
בשתיקה אך דברים טובים יותר טובי'
הם משתיקה כגון לדבר בדברי תורה
20 וביראת שמים__ והמשכיל יזהר מדברי'
בטילים ומשיחת ילדים ושיחת נשים
יראת שמים בלב המרבה דברים זה אי <אפשר>

הליצנות

הנותן דופי בבני אדם

נקרא לץ אין להתלוצץ

25 על שום אדם והמתלוצץ על עושה מצו'
זה רע מאד כי רבים נמנעים מלעשות
טוב עבור הליצנות אך טוב להתלוצץ (&
על עושי רעות כדי שימנעו מן הרע "

⁵⁵צריך להוסיף: רצון.

השקר ___ אין האדם יכול להיות (א)
30 _____ אמיתי אם לא שיתקן (מ')
מידותיו. כי כל אדם מושך דבריו אחר---
מידותיו. ויזהר אדם שלא ישקר אפילו
דברים בעלמ' שאין בהם ממש' כי גדול
עונשו(ו)[ו] של שקרן אך פעמים התיירו (חכ')
35 חכמים לשקר בהבאת שלום ולשבח הכלה
ובאושפיז' ובמסכת' ובפוריא_ "

האמת⁵⁶ ___ הנשמה היא נבראת (מ')

_____ ממקום טהרה ואמת---
אין מעלה לאדם כמעלת האמת להיות-
40 אמיתי בכל דבריו ולכל רמיזותיו ולהיות
אמיתי במחשבותיו_ והמגיע למעלה
הזאת כל הדברים שיחשוב ושידבר---
יתקיימו ויראה בלילה חלומות אמת---
וידע עתידות_ "

45 **החניפות** ___ זאת המידה רעה---

_____ מאד להחניף ולגנוב (ד')
דעת הבריות. והמחניפים לרשעים (בח')

[321#ב(1) לשון הרע]

בחליקת לשון בזה נמנעים מן התשובה_
אמ' ר' שמעון בן חלפתא מיום שגברה (אג')
אגרופה של חנופה נתעוותו הדינים (ונת')
ונתקלקלו המעשים ולא יוכל אדם לומר---
5 לחבירו מעשיי גדולים ממעשיך. ואילו
מחניפים להם לאשתו משום שלום בית
לבעל חובו שלא ילחצנו. ולרשע שלא
יזיק לו_ ולרבו שילמדנו תורה_ כן מצו'
להחניף לתלמידיו ולחביריו כדי שילמדו
10 וכדי שישמעו לדבריו לקבל תוכחות*⁵⁷ "

לשון הרע ___ זאת המידה רעה--

_____ מאד ואפי' ['] לומ' אמת
אסור לספר בגנות חבירו וזהו לשון (ה)
הרע, שיאמר כך וכך עשה פלוני כך--
15 וכך היו אבות(ם)[יו]⁵⁸ כך וכך שמעתי עליו

⁵⁶"האמת" מובאת כאן לאחר "השקר", כמו בסדר השערים של ספר המידות ברוב כתבי היד (ובדפוסים של או"צ).
ואולם ב"ספר המדות הקצר" בא "שער האמת" רק לאחר "שער לשון הרע", כלומר: רק לאחר "ארבעה שערים
על ארבעה כתות שאינם מקבלים פני השכינה". ונראה שב"סימני ספר המידות" העדיף המחבר להביאו כאן
בשביל הזיכרון.

⁵⁷צ"ל "תוכחותיו" או אולי "תוכחותו".

⁵⁸המ"ם סופית אולי מחוקה.

אבל האומר שקר על חבירו זה נקרא (ש)
 שם רע ובוודאי המרגיל בלשון הרע הוא
 פורק עול שמים מעליו__ וקשה מאד (לע')
 לעשות תשובה מעון זה__ המספר לשון
 20 הרע על בעלי תשובה בזה מחטיא את
 הרבים לנעול דלתי התשובה. וכן רע- (מ)
 מאד המספר לשון הרע על גבאי צדק'
 הטובים ועל עושי מצוה ויראי שמי'
 גדול עונשו מנשוא. ויזהר מאבק לשו'
 25 הרע. ואל יספר בטובתו של חבירו בפני
 שונאו. יש עון הנקרא רכילות וזהו--
 המגלה לאדם מה שחבירו דיבר עליו
 ובזה גורם שנאה. ירא שמים חייב__
 אתה לדונן(ו)[1] לכף זכות אפי' אם הדבר
 30 נוטה לחובה יותר מלזכות. בינוני יש
 להכריע לזכות. ואם הדבר נוטה לחוב'
 יהיה אצלך ספק" ומי שרוב מעשיו
 לרעה יש להכריע מעשיו ודבריו לחוב'
 המספר דבר לחבירו אין לגלותו בלא (רש')
 35 רשותו וכל דבר הנאמר בפני שלשה--
 בני אדם אין בו משום לשון הרע ואם
 האומר הזהיר את השומעים שלא יגלו
 אפי' אומ' בפני רבים יש בו משום לשון
 הרע__ ומצוה לומר לשון הרע על בעלי
 40 עבירות לבזותם ולהשניאם בעיני הבריות
 כדי שיבדלו מהם וכן על בעלי מחלוקת--
 מצוה לספר לשון הרע. מקור גדול [**] 59 יש
 תחת הלשון כגון הלימוד ולדבר יראת----
 שמים ולהתפלל ולהוכיח ולצוות בניו אחרי'
 45 לשמור ולעשות וכן כל השומעי' למוסרו
 ו[ל]נחם אבלים ולנחם עניים ולדבר על לבם
 דברי ניחומין ולהיות רגיל בשירו' ותושבחו'
 ובדברי אמת.

[321#ב(2) שער התשובה ("התשובה טוב...")]

התשובה טוב

לגבר שיהיה מקדים לשוב בעודו בריני'
 ושלו ויעורר לבו בכמה עניינים (שיח)
 שיחשוב אחריתו שצריך ליתן חשב[']
 5 לפני ה'ק על כל מה שעשה מנעוריו
 הן דברים הן מעשים הן מחשבותיו

⁵⁹חסר כאן "של מצות" לפי הקטע המקביל בשער לשון הרע בספר המידות.

לכן יפחד מן הדין הגדול ומן הדינים-
הקשים__ ויחשוב על הטובה הגדולה-
הצפונה לצדיקים__ ויחשוב איך אדם
10 אוהב תענוגים בעולם הזה שהם (תע'
תענוגים של הבל והם פוסקין לפי שע[ה]
לכן יחמוד התענוגים הגדולים שלע[ד]
שאינם פוסקים לדורי דורות ולעולם-
ועד__ ויתחרט תמיד על חטאיו ויעזו[ב]
15 דרכו הרע ויצטער בלבו ויצטער בצום
ובבכי ובמספד וילבש שק ויורד⁶⁰ עדיו (מ)
מעליו" וידאג מעונש עוונותיו ויתבייש
לפני ה'ק ויהיה נכנע לפני השם וישתוק
למחרפיו ויהיה רגיל במענה רך ובש[תיק]⁶¹
20 וישבר התאוה ויפרוש אפי['] מן המותר
ויתבונן באיזה אבר חטא ובאותו אבר יזהר
לעשות מצוה[ה] [ת]⁶² בכל יכולתו__ ויחפש דרכיו
לידע העבירות שחטא מנעוריו ויתוודה
עליהם__ וירבה לעשות גדרים שלא (יו)
25 יוסיף לחטוא__ וידע באיזה (אבר)⁶³ עבירה
יש מלקו[ש] <[ת] או כרת או מיתה ולפי החטא
יצטער"__ ויהיו העבירות הקלות חמורו[']
בעיניו ויזכיר בוידוי עוונותיו ועון (אב)
אבותיו ויגמור בלבו שלא יחטא עוד"__
30 ויתפלל לא שיעזרהו על תשובתו ויבקש-
שיכפר לו. וישיב הגזל קודם הוידוי__ ואם
אין לו יבקש מן הש"ם שיתן לו השגת יד--
לפרוע"__ וירגיל עצמו לעשות חסד (ואמ)
ואמת. ויהי[ה] [ו] חטאיו נגדו תמיד__ וישוב
35 בעודו בריא בחוזק כוחו ויכבוש יצרו בעוז
יראת הש"ם וישיב רבים מעון. _____

שורש התשובה__ שילמוד

ת'ר'יג' _____

מצות _____

40 עד שיהיו שנונים ומחודדין בפיו וערוכים
בשפתיו ויהגה בהם תמיד. ועל כל מצוה--
ומצוה ישים על לבו לחשוב עם נפשו אם
קיים אותה או לאו כגון בעניין לחשוב אם--
דיקדק להתפלל בכוונה או לאו__ או אם נהנה
45 מן העולם הזה בלא ברכה. ואם ידע בעצמו
שלא חש לזה הרי חטא כל ימיו וכשיתחברו

⁶⁰ צריך לומר: ויריד.

⁶¹ פענוח האותיות בסוף התיבה מסופק: בכתב היד רואים שרידים של תי"ו וקו"ף ומספיק מקום ביניהן ליו"ד.

⁶² תיקנתי ע"פ הענין וכדומה לקטע המקביל בשער התשובה בספר המידות.

⁶³ הוספה בטעות בעקבות שורה 21.

יחד כל אילו העונות הרי מזאת המצוה--

[322א(1) המשך "שורש התשובה..."]

לבד יש חבילות גדולות של עבירות ועל דרך
זה יחשוב עם נפשו על כל מצוה ומצוה---
ואז יגיע לתכלית התשובה. וידע האדם
ויאמין שאין התשובה חשובה לפני המקו'
5 אלא שידחוק אדם את עצמו לטרוח לקיים-
כל מצוה ומצוה כהלכת' ומי שישים כל
טורחו על זה העניין הרי זה <בעל> תשובה גמור
ויתקן כל מידותיו על פי התורה והמצות"
והנה יש ח' [ד] [א] בריס באדם אשר בהם יעשה-
10 כל מעשיו האזניים א' העיניים ב' הריח (בנ')
בנחירים ג' בפה יש שני מקומות הדיבור---
ואכילה הרי ה' הידים ו' הרגלים ז' הערוה ח'
והלב מלך על כולם להנהיג את כולם לפי חפצו
ועל אלו ח' אברים ישים מחשבתו לדקדק
15 בדקדוק (לזול)⁶⁴ [גדול] שכל אחד ואחד יהיה מורגל
בעשיית המצוה. והראש לכל הגדרים
שישמור את עיניו שלא יתן את עיניו (במ)
במה שאיננה(ה) [ו] שלו ובזה העניין ישבר--
את התאוה__ כי בוודאי התאוה והחמדה--
20 הנה ראש לכל הקילקולים ואחריהן נגררות
עבירות רבות לכן יתאמץ להעמיד עצמו
להלחם כנגד התאוה והחמדה ולשמור עיניו
ובזה יתקן כל עניינו⁶⁵ ומיום שהתחיל
לשוב יסכים במחשבתו בהסכמה גמורה-
25 לקיים כל המצות שאפשר לו לקיים לשם-
ואז ה'ק מקיל ענייני התשובה לסייע לו (ול)
ולתת לו כח לעשות תשובה אפ' בדבר שאין
כחו של אדם יכול להשיג ה'ק ימול את לבבו
לחזקהו לעשות תשובה. ובלבד שידחוק
30 עצמו לטרוח במצות בלב שלם באמת בזה
יגיע למעלה(ה) [ת] התשובה גם צריך להזהר---
מאד מאד להתרחק מן הרשעים ומן הליצני'
שלא להתעסק עמם לא במשא ומתן ולא (&
בלימוד ולא לשמוע דבריהם כי הם מסירים
35 את לב האדם. וכמעט כל התשובה תלויה
בזה. וירגיל עצמו יום אחד תוך <כל> חדש וחדש
שיתייחד במקום אחד בסתר לבדו ולבדוק-
עצמו לתקן הנהגתו על פי המידות הכתוב'

⁶⁴סופה של התיבה אולי מחוקה וקשה לפענח אותה (נראית כמו "לזול"), וכנראה שמתאים כאן "גדול".
⁶⁵אולי צריך לומר "ענייניו", אך ראו למטה "איך יהיה עניינו מופסד בהפסד גדול", ובסוף שער ידאת שמים בספר המידות [53]: "לראות את עצמו ולהבין עניינו".

בספר הזה לברור מכל מידה צד הטוב שבה
40 ולהתנהג בזה ולבדוק עצמו לתקן מעשיו
על דרך המצות ויבין חסרונותיו באיזה---
מצוה מיעט טורחו שלא להשתדל בכל כחו
להתאמץ בה__ ואיזה מצוה אין ידו משגת
לקיימה_ . ועל כל הדברים ישפוך נפשו (נ')
45 נוכח פני הש"ס שיעזרוהו⁶⁶ לקיים מצותיו
ויתן לו לב שיספיק לעשות רצונו ושיתן לו
לב נאמן להאמין בו באמונה שלימה ולבטוח
בו בביטחון שלם_ . ובאותו היום יקדיש (עצ')

[322#א(2) היראה, "הנה..."]

עצמו לטהר מחשבותיו' . ויחשוב על המוכת
שיכלה גופו ויהיה עפר⁶⁷ . ויחשוב על דיני
גהינם ומי שבא שם איך יהיה עניינו (מו')
מופסד בהפסד גדול_ . ויחשוב על נעימות
5 עולם אשר שם תענוג לאין חקר_ . ויחשוב
במחשבות מכוונות על גדולת הש"ס ועל--
נפלאותיו וטובותיו וינעים זמירות להללו (&')
בשמחת הלב וישתחוה לפניו כעבד לפני (א')
אדוניו אין ספק מי שכיאה רגיל בזה העניין
10 מגיע למעלות רבות_ . בעלי תשובה יהיו
שפלים וניבזים על ידי התשובה יגיעו עד-
כסא *כבוד שנ' שובה ישר' עד י"י אלהיך__

היראה__ לעולם יעשה אדם רצון

____ בוראו_ ולא יירא שום--

15 אדם או מלך או שר ולא יירא משום---
יסורין ומשום צער__ רק בוראו יירא לבד
ולא יגור מפני איש__ וזאת המידה רע'
מאד בזה העניין שיעזוב מצות בוראו
עבור מורא בני אדם לכך ישליך מלבבו
20 כל הפחדים ולא ישכון בלבבו רק מורא__
הש"ס לבד כי יראת הש"ס היא עטרת פאר
של כל המצות_ וטוב מעט *יראת⁶⁸ הש"ס-
מאוצר רב ומהומה בו__ והיראה המעולה
מכל שיראה⁶⁹ מלפני הש"ס כל כך שיהו (א')
25 איבריו נרתעים מתחת מוראו כעבד (ש')

⁶⁶ צריך לומר: שיעזרוהו.

⁶⁷ <ה'> תלויה בין שתי השורות הראשונות באמצע בתוך הרווח.

⁶⁸ במקרא: ביראת. הפסוק מובא כתיקונו בתחילת שער יראת שמים בכל כתיב־היד של ספר המידות (כולל בספר המידות הקצר).

⁶⁹ נראה שצריך לכתוב ולנקד "שְׁיֵרָא" כמו שמופיע מספר פעמים בספר המידות, כי אם היתה הכוונה ללשון עתיד היה כותב "יירא" (כמו שכתב למעלה ב"הדאגה" וגם כאן בתחילת "היראה", וראה גם למעלה ב"הענוה" שהסופר בלבב בין יר"א לבין רא"ה).

שהוא נרתע ונכנע לפני המלך בשעה
שהוא גוער בו וזה העניין קשה להשיג
אך מי שמרגיל מחשבותיו להרהר תמי'
שהש"ס רואה מחשבותיו ומתבונן (בנ')
30 בנפלאותיו בעומק הלב במתון וקוצר⁷⁰
מחשבותיו למעלה לשכון באהלי מרום
בזה העניין יכול להתקרב אל אור היראה
הטהורה להופיע עשתונותיו לידע רזי <עליוני>

הנה השלמנו סימני המידות ברמז

35 מעט להזכיר האדם שיזהר--
בהם להסתפק מהם מכל אחת ואחת (במ')
במשקל . ודע כי המידות אחוזות זו בזו
ומדובקות יחד וכולן נגררות זו אחר זו .
ואם יתן אדם רשות ליצרו הרע לעבור--
40 על אחת אז יהו כולן נשמטות ממנו .
משל לאדם שיש לו חוט של משי וחרז בו
מרגליות דרך נקבי מרגליות וקשר קשר
אחד למטה ואותו הקשר מחזיק כולן (&')
ואם יתירו הקשר אז נופל מרגלית אחת--
45 ואז יפלו כולם זו אחר זו כך אם תתיר--
ממך קשר מידה אחת אז לא תוכל להחזיק

[322#ב(1) סליק, יציר"ת הוולד ("כתיב...")]

בשום מידה כראוי לכן שמור כל המידות
בכל כחך אשר תוכל להשכיל בהם ובזה--
העניין תשלים נפשך לשם הנכבד לידבק
בו ותזכה להיות מאותן שנ'] עליהם המשכילי']
5 יזהירו כזוהר הרקיע" וגו' סליק" _____
שלוס רב לאוהבי תורתך ואין למו _____
מכשול" _____

כתיב עושה גדולות עד אין חקר-- > ציר"ת הוולד" <⁷¹

ונפלאות עד אין מספר אילו
10 גדולות שהק'ב'ה עושה ביצירת הוולד שבשע']
שאדם בא לשמש עם אשתו אמ' הק'ב'ה לו
[...]

[322#ב(2) עקידת יצחק]

[...]

⁷⁰הלשון "וקוצר מחשבותיו למעלה" קצת קשה (וכן בהמשך "להופיע עשתונותיו"), ויש להשוות לעיל בסוף דברי הפתיחה לסימנים: "ולהביא מחשבותיו למעלה".
⁷¹כותרת זו תלויה בקצה הימני של הדף קצת למעלה משורה 8.

בעל כורחו וזהו שאמרו רבותינו בעל (כו)
40 כורחך אתה נולד. ס"ל"ק י"ציר"ת ה"וול"ד
את"ח"יל ע"קיד"ת יצח"ק ה'ק יצילנו מ'דוחק

עקידת יצחק כת' וישכם

אברהם בבוק[']

ויחבוש את

(אתונו) [חמרו] ויקח את שני נעריו (עמו) [אתו] ואת---

[323א(1) המשך עקידת יצחק]

[...]

[323א(2) טעמים מאבני החושן ("אודם...")]

אומר זה תחת בני תחת בני ואמר ר' [ש'] [עולם
35 בשעה שיעמדו בני בצרה זכור להם [השעה]
הזאת ויהיה מקובל לפניך כמו שהיה עפרו
ציבור לפניך ומונח על גבי מזבח "ס"ל"ק"
ט"ע"מי"ם מ"א"בני" ה"ח"וש"ן

אודם לראובן על שם שאדמו פניו

40 כשהורה על שבלבל יצועי

אביו והודה ולא בוש והוא אבן רוב"ין (ותול')

[...]